

СЪДЪРЖАНИЕ

СТРУКТУРИРАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКО И ОБРАЗОВАТЕЛНО ПРОСТРАНСТВО	3
СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ – ПОЛИТИКА И ПРАКТИКА В ЕВРОПА	3
РАЗВИТИЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ПОЛИТИКА ЗА УЧЕНИЦИТЕ В РИСК И ЗА УЧЕНИЦИТЕ С УВРЕЖДЕНИЯ В СТРАНИТЕ ОТ ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА	8
НОВА ПОЛИТИКА НА РАВНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ВЪЗМОЖНОСТИ ВЪВ ФЛАНДРИЯ	14
МОДЕЛИ НА УПРАВЛЕНИЕ И СТРУКТУРА НА СИСТЕМИТЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА	18
РАВЕН ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ДЕЦАТА ОТ РОМСКИ ПРОИЗХОД В УНГАРИЯ И РУМЪНИЯ	18
УЧИЛИЩНОТО ОБУЧЕНИЕ НА РОМИТЕ И TRAVELLER* В СТРАНИТЕ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ	21
ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ	26
ШВЕЙЦАРСКИЯТ МОДЕЛ ЗА ИНТЕГРАЦИЯ НА ДЕЦА С УВРЕЖДЕНИЯ В МАСОВИТЕ УЧИЛИЩА	30
ОРГАНИЗАЦИЯ НА ОБУЧЕНИЕТО НА ДЕЦА СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ ВЪВ ФРАНЦИЯ	33
ДОСТЪПЪТ ДО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ НА СТУДЕНТИ СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ В ЕВРОПА	35
ИНФОРМАЦИОННИ СИСТЕМИ И ИНСТРУМЕНТИ, ПРИЛОЖИМИ В ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА	39
ПОЛИТИКА НА ПРИОБЩАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ ЧРЕЗ ИНФОРМАЦИОННИ И КОМУНИКАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ ВЪВ ВЕЛИКОБРИТАНИЯ	39
КОМПЮТЪРНО ОБУЧЕНИЕ НА УЧЕНИЦИ С ФИЗИЧЕСКИ УВРЕЖДЕНИЯ И УМСТВЕНА ИЗОСТАНАЛОСТ В ГЕРМАНИЯ	41

(Продължава)

(Продължение)

СТРАТЕГИИ И ПРОГРАМИ ЗА КВАЛИФИКАЦИЯ И СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ	44
ОПИТЪТ НА ГЕРМАНИЯ В ОБУЧЕНИЕТО НА РЕСУРСНИ УЧИТЕЛИ	44
УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ	46
ЦИФРИ И ФАКТИ	49
ДАННИ ЗА БРОЯ НА УЧЕНИЦИТЕ СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ (СОП) В НЯКОИ ЕВРОПЕЙСКИ СТРАНИ	49
ПРОЯВИ, ПРЕДСТОЯЩИ СЪБИТИЯ	52

Бюлетин INFOсвят
се изготвя по материали от реномирани
чуждестранни и български източници

Редакционен съвет:
н. с. Ваня Грашкина, Олга Рачева,
Валя Славчева, Иванка Джанунова,
Юлия Дичева, Янка Панова,
Костадин Тонев, Милен Ангелов
Адрес: бул. "Д-р Г. М. Димитров" № 52 А
1125 София
тел.: 817 38 55
e-mail: requests@nacid.bg.

Редактор: Соня Богданова

Редактор и коректор:
Нели Колева

ISSN 1312-4730

СТРУКТУРИРАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКО И ОБРАЗОВАТЕЛНО ПРОСТРАНСТВО

СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ – ПОЛИТИКА И ПРАКТИКА В ЕВРОПА

РАЗВИТИЕ НА РЕСУРСНИТЕ ЦЕНТРОВЕ

Европейската агенция за развитие на специални образователни потребности (СОП) публикува през 2005 г. изследване, проведено с подкрепата на Европейската информационна образователна мрежа "Eurydice", в което е направен анализ в областта на СОП в страните от Европейския съюз (ЕС). В изследването са засегнати основни въпроси за политиката и практиката, финансирането, подготовката на учители и използването на информационни и комуникационни технологии (ИКТ) в тази сфера.

➤ **Общи характеристики на политиката и практиката**

Общата тенденция в ЕС е да се развива политика на приобщаване на учениците със СОП в общообразователната система, като се осигурява разнообразна подкрепа на учителите под формата на допълнителен персонал, материали, обучение на работното място и оборудване.

Въз основа на политиката на интегриране на учениците със СОП страните в ЕС са групирани в три категории:

- Първата категория обхваща страни, чиято политика и практика е насочена към включването на почти всички ученици в общообразователната система (еднопистов подход). Тази политика се поддържа чрез широк спектър от обслужващи дейности, насочени към масовите училища. В тази категория попадат: Испания, Гърция, Италия, Португалия, Швеция, Исландия, Норвегия и Кипър.

- Втората категория обхваща страни, които имат разнообразни методи за приобщаване (многостовов подход). Те предлагат

разнообразни услуги между двете системи (общообразователната система и системата на СОП). Към тази категория принадлежат: Дания, Франция, Ирландия, Люксембург, Австрия, Финландия, Великобритания, Латвия, Лихтенщайн, Чехия, Естония, Литва, Полша, Словакия и Словения.

- Третата категория обхваща страни, в които има две обособени образователни системи (двуристов подход). Учениците със СОП обикновено се настаняват в специални училища или специални паралелки. В повечето случаи по-голямата част от учениците със СОП не следват общата учебна програма. Тези системи обикновено съществуват (поне доскоро) при наличието на отделно законодателство, което определя различни норми за двете системи – системата на общото образование и на образованието на ученици със СОП. В Швейцария и Белгия системата на образование на ученици със СОП е сравнително добре развита. В Швейцария ситуацията е доста сложна; съществува различно законодателство за специалните училища/паралелки (включително за специалните услуги в рамките на масовото образование). Същевременно има сравнително добре развита система от специални обслужващи дейности в рамките на масовите паралелки (в зависимост от кантона).

Категоризирането на страните според политиката на приобщаване на ученици със СОП е до известна степен условно, доколкото тя се развива и претърпява промени. Германия и Холандия например, чиято политика прилага двуристов подход, преминават към многостовов подход.

Степента на развитие на отделните страни по отношение на приобщаването на деца със СОП варира. В Швеция, Дания, Италия и Норвегия отгавна е изградена ясна политика в тази област. В повечето от останалите страни продължават да се извършват законодателни промени, които могат да бъдат обобщени по следния начин:

- Още през 80-те години някои страни дефинират своите системи за СОП в рамките на общообразователната си система. Много от тях следват този модел и днес. Пример за това са Германия, Финландия, Гърция, Португалия, Холандия и Чехия;

- Родителският избор е в основата на законодателните промени в Австрия, Холандия, Великобритания и Литва;

- Децентрализирането на отговорностите за посрещане на СОП е в основата на законодателството във Финландия (на базата на административното самоуправление), Великобритания, Холандия (на базата на училищни клъстери), Чехия и Литва. Във Великобритания училищата във все по-голяма степен се поверяват на местните образователни институции, като по този начин те могат да взимат собствени решения, за да посрещнат по най-добрия начин СОП на учениците;

- В Холандия се провеждат иновативни промени по отношение на финансирането на системата за образование на деца със СОП;

- В Швейцария се провеждат политически дискусии за пълно прехвърляне на отговорностите за обучение на учениците със СОП върху кантоните;

- В Холандия, Австрия и Испания е развито законодателството, отнасящо се до СОП в средното образование.

Специални училища/ресурсни центрове

Обща тенденция в Европа е трансформирането на специалните училища и институти в ресурсни центрове. В различните страни тези центрове получават различни наименования и задачи. Някъде ги наричат още центрове на знанието (knowledge centres) или центрове за умения (expertise centres).

Общите задачи на тези центрове са да:

- осигуряват обучение и курсове за учители и други специалисти;

- разработват и разпространяват материали и методологии;

- подкрепят масовите училища и родителите;

- осигуряват краткосрочна или частична помощ на учениците на индивидуално обучение;

- осигуряват подкрепа за достъп на деца със специални потребности до трудовия пазар.

Пред някои от центрoвете стоят задачи от национално значение (особено по отношение на определени специфични целеви групи), а пред други от регионално.

Редица страни вече имат натрупан опит в областта на ресурсните центрове (Австрия, Норвегия, Дания, Швеция и Финландия), други са в процес на въвеждане на своите системи (Кипър, Холандия, Германия, Гърция, Португалия и Чехия).

В няколко страни специалните училища са задължени да сътрудничат с масовите училища в зоната на училището (Испания) или да им предоставят амбулаторни или друг вид услуги (Белгия, Холандия, Гърция, Великобритания).

При приобщаването на учениците със СОП, ролята на специалните училища зависи в голяма степен от образователната система на страната. В страни, в които почти няма специални училища (като Норвегия и Италия), тяхната роля е скромна от гледна точка на структурата. В Норвегия например 20 от предишните специални училища са превърнати в регионални или национални ресурсни центрове. В Кипър основно изискване на Закона за СОП от 1999 г. е специализирани училища да се изградят близо до масовите училища, за да се улесняват контактите и комуникациите между тях и там, където е възможно, да се помогне за приобщаването на децата.

В страни с относително широко развита образователна система за СОП, специалните училища са включени по-активно в процеса на приобщаване. Тук сътрудничеството между специалните и масовите учили-

ща е ключов елемент на образователната система. Въпреки това в тези страни (Белгия, Холандия, Франция) съществува мнението, че специалните училища са заплашени от процеса на интегриране. Това в различна степен е в пряка зависимост от наличието на относително широка система от специални училища: от една страна, съдействието на специалните училища за процеса на интегриране е необходимо, от друга страна обаче, процесът на интегриране сам по себе си пряко застрашава тяхното съществуване. В тези страни е трудно да се постигне интегриране, тъй като масовите училища са свикнали да прехвърлят проблемите към специалните училища. Освен това учителите и другите специалисти, работещи в системата на специалните училища, които се считат за опитни по отношение на специалните образователни нужди, отхвърлят идеята за интегриране. Поради тези обстоятелства е трудно да се промени такова статукво.

Естествено е реформите да водят до големи по своето значение последици за образованието на деца със СОП. Училищните образователни институции трябва да се променят в поддържащи структури или ресурсни центрове за учители, родители и др. Техните нови задачи са да подпомагат масовите училища, да разработват материали и методологии, да събират информация и да я предоставят на родителите и учителите, да се грижат за необходимото взаимодействие между образователните и необразователните институции и да предлагат подкрепа при преминаване на децата от училище към работа. В някои случаи специализираните учители и специализираните училища организират краткосрочна помощ на отделен ученик или на малки групи от ученици.

Допълнителни дейности, свързани с грижата и интегрирането на деца със СОП

Индивидуални програми за обучение

Редица страни прилагат индивидуални програми за обучение на ученици със СОП.

Интегрирането е преди всичко въпрос на образователни реформи и стартира с пра-

вото на всички ученици да се включат в общообразователната система. В няколко страни (например Италия) това е ясно изразено пряко и нормативно с промените в образователните методи, така че да се предлагат повече грижи в рамките на масовото образование.

Страните, които имат за цел да осигурят грижи за деца със СОП в рамките на масовите училища, се стремят учебната програма да обхваща всички ученици, като за това са необходими някои специфични адаптации в програмите. Това в най-голяма степен се прави за индивидуалните образователни програми, които в повечето страни имат водеща роля в образование, включващо децата със СОП.

Една от тенденциите в Европа е да се използват индивидуални документи за определяне на потребностите на ученика, целите и начините за неговото интегриране, да се определят степените и типа на адаптации, което трябва да се направи в учебните програми на масовото образование, за да се оцени прогресът на засегнатите ученици.

Ролята на родителите

В повечето страни се отчита позитивно отношение на родителите към интегрирането на децата - такава позиция се е наложила и в обществото. Позитивният опит за включването на децата със СОП е недостатъчен в страни, в които грижите са съсредоточени в специалните училища.

В страните с по-изолирана система на СОП (Белгия, Франция, Холандия, Германия и Швейцария) родителският натиск към приобщаването на децата със СОП е голям. Това се отнася и за страните, в които приобщаването на децата е обща практика (Кипър, Гърция, Испания, Португалия, Норвегия, Швеция). При наличието на по-специфични потребности обаче родителите и учениците предпочитат обучението да се извършва в изолирана среда. Примери за това има в Норвегия, Швеция и Финландия. Изборът от страна на родителите на предпочитано от тях училище, което да се грижи за децата им, е законодателно право в Австрия, Чехия,

Литва, Холандия и Великобритания. В други страни ролята на родителите е по-малка. Например в Словакия, въпреки родителското мнение, решението за преместване на ученика в специално училище е в компетенциите на неговия директор.

През 2002 г. в Белгия (Фландрия) е приет закон за равни възможности за образование, който дава по-големи права на родителите и учениците при избора на училище – в тази обща рамка са приети и специфични права за ученици със СОП.

Бариири

Съществуват редица фактори, възпрепятстващи процеса на интегриране, като един от най-съществените е системата за финансиране. Други фактори са: наличието на подходящи условия в рамките на масовото образование; подходящата квалификация на учителите; големината на паралелките.

Изводи:

Основни тенденции и напредък

- В страните с ясно очертана двуписмова система се създава предпоставка за обмен на услуги между двете системи. Освен това специалните училища все повече се определят като ресурси за масовите училища.

- В много страни е постигнат напредък в законодателството в сферата на приобщаването на деца със СОП в общообразователната система.

- В някои страни се предвижда промяна в системата на финансиране, за да се обхванат повече услуги.

- Изборът на родителите в повечето случаи има решаващо значение.

- Специалните училища се трансформират в ресурсни центрове в повечето страни.

- Ролята на индивидуалния образователен план в практиката на СОП е обща тенденция за Европа.

- По отношение на политиката за включване на ученици със СОП в системата на образованието, страните се опитват да се движат в посока от психо-медицински модели към образователно-ориентирани или интерактивни модели.

➤ Ролята на учителите в СОП

Форми на подпомагане на учителите

В процеса на включване на деца със СОП в системата на образованието

Учителите имат главна роля в процеса на приобщаване и са отговорни за всички ученици. В случай на нужда подпомагането се осъществява главно чрез осигуряване на учители специалисти в масовите училища (във или извън тях).

Съществува различие, от една страна, между страните, в които подпомагането се предоставя от специалист от училищния персонал, а от друга страна, между страните, в които подпомагането се предоставя от извънучилищен специалист - професионалист в дадена област. В този случай специалните училища (които все повече се трансформират в ресурсни центрове) имат ключова роля за подпомагане както на учениците, така и на учителите. В някои страни като Швеция съществуват и двете системи на подпомагане.

Основните форми на подпомагане на учителите са:

- Достъп до информация;
- Подбор на материали за учителите;
- Разработване на индивидуални образователни планове;
- Организиране на учебни курсове.

Външните образователни услуги, извън масовите училища, също осигуряват разнообразни форми на подпомагане на ученици, учители и родители. Те са организирани в специални училища, регионални или национални ресурсни центрове, локални образователни групи или училищни кластери. В повечето страни тази форма на подпомагане на деца със СОП, съвместно с учителите от масовите училища, включва не само образователни, но и други видове услуги (здравни и социални).

Подготовка на учителите за обучение на деца със СОП

Във всички страни учителите по време на своето обучение получават някаква форма на задължителна подготовка за работа с деца със СОП. Въпреки положителното значение на този факт, подготовката често е твърде обща и недостатъчна, с ограничена практика.

Задължителната подготовка на учителите за СОП в отделните страни е различна както по своята продължителност, така и по съдържание и форми на организация. Очевидно е, че тя не може да обхване големия набор от потребности на учителите.

Първоначалното обучение на учителите за СОП се осъществява по три начина:

- Предоставяне на обща информация (във всички страни), но с ограничени възможности за използване в бъдеще от учителите;
- Осигуряване на учебни занятия по специфични предмети (в някои страни), което дава по-добри познания за специалните потребности въпреки различията в съдържанието и продължителността в отделните страни;
- Обхващане на всички учебни дисциплини (Холандия, Норвегия, Англия и Уелс).

В няколко страни (Чехия, Финландия, Германия, Словакия и Испания), под формата на начално обучение, на учителите се предлага подготовка за специалисти.

В други страни паралелно на общото обучение се предлагат и отделни форми за подготовка за работа с деца със СОП.

Очевидни са различията по отношение на съдържанието по време на началното обучение на учителите и на политиките на интегриране на децата със СОП в отделните страни.

Допълнителна подготовка на учителите за обучение на деца със СОП

Допълнителната подготовка се отнася до тези учители, които желаят да работят с деца със СОП в специалните или масовите

училища. Тя обикновено се провежда след първоначалното обучение.

В страни като Белгия, Франция и Италия учителите започват допълнителното обучение непосредствено след като завършат задължителното, докато в други страни е необходимо учителите да практикуват известен минимален период от време в системата на масовото образование. В някои страни като Австрия, Дания и Холандия са възможни и двете форми на подготовка.

Само в няколко страни допълнителната подготовка е задължителна, докато в повечето тя се предлага като опция, в повечето случаи обаче силно препоръчителна. В страните, в които допълнителната подготовка е задължителна, тя обхваща главно специфично обучение, свързано с различните видове увреждания. Трябва да се имат предвид важни елементи, които дават допълнителен стимул на учителите (като например в Белгия, Франция, Германия, Гърция и Холандия): увеличаване на заплащането или очертаване на професионалния профил на практикуващите учители специалисти.

В различните страни продължителността на допълнителното обучение на учителите варира от една година специално обучение, обхващащо всички видове увреждания, до по-широка специализация с продължителност от 2 до 4 години. И двете форми водят до получаване на диплома.

Повечето страни предлагат и двете форми на допълнителна подготовка. Най-висока степен на специализация се предлага в Германия и Люксембург.

Източник:

http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/special-needs-eu-edu-oth-enl-t05.pdf

М. Стоянова

РАЗВИТИЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ПОЛИТИКА ЗА УЧЕНИЦИТЕ В РИСК И ЗА УЧЕНИЦИТЕ С УВРЕЖДАНЯ В СТРАНИТЕ ОТ ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА

Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) финансира изготвянето на доклади за образованието на учениците в риск и на учениците с увреждания в Югоизточна Европа. В тях се оценява състоянието в момента и се съдейства за прилагане на образователните политики на съответните министерства на образованието в този регион. Докладите са принос към ангажимента на ОИСР за образователната реформа, включена в Пакта за стабилност за Югоизточна Европа. Обхванати са образователните политики за деца със специални образователни потребности (СОП) в **Босна и Херцеговина, България, Хърватия, Косово, Македония, Молдова, Черна Гора, Румъния и Сърбия**. В по-голямата си част тези доклади представляват разработки на експерти от министерства на образованието на съответната държава.

Всички участващи в проекта държави разглеждат обучението на децата със СОП като част от националните си образователни системи, въпреки че съществуват различни подходи и политики от страна на отделните правителства и образователни министерства.

В някои страни като **България, Косово и Хърватия** осъществяването на интегрирано образование е приоритет на правителството и е част от националното образователно законодателство. Провежданата в **Македония** образователна реформа предвижда социална интеграция както на децата, изпитващи трудности при обучението, така и на надарените деца. Образователната система в **Молдова** предоставя обучение на децата със СОП в специални училища, но правителството работи и за социална интеграция на децата с увреждания. Същата цел си поставя и правителството на **Черна Гора**, където осъществяващата се в момента образователна реформа предвижда създаването на условия за интеграция на деца

със СОП в общообразователната система. В **Румъния** специалното образование е част от националната образователна система. В **Сърбия** статутът на специалното образование не е ясно регламентиран в рамките на образователната система, но в Министерството на образованието е създадена експертна група, която е подготвила анализ на състоянието в момента и е направила предложения за реформи.

Във всички държави съществуват официални комисии, групи или експертни звена, които се занимават с идентифицирането на децата с увреждания и вземат решения за записването им в специални или общообразователни училища. Родителите обикновено са включени в този процес на вземане на решения относно обучението на техните деца. Във всички държави от региона образованието на децата със СОП е организирано чрез:

- специални училища;
- специални паралелки в общообразователните училища;
- индивидуално интегриране на деца със СОП в общообразователните паралелки.

Политиките се различават по степента на затрудненията и по броя на децата, които се интегрират в общообразователната система. В **България** все повече деца се интегрират в общообразователните училища, но съществуват и специални училища за някои категории увреждания. В **Косово** само малък брой деца с различни увреждания са интегрирани в общообразователните училища, докато в **Хърватия** някои от децата със затруднено развитие се обучават в специални групи и паралелки в рамките на общообразователните училища. В **Македония** началното образование на такива деца е организирано чрез мрежа от специализирани институции, както и в общообразователни или в специализирани паралелки в общообразователните училища. В **Молдова** децата с теж-

ки увреждания се настаняват в специализирани институции, които са на подчинение на Министерството на труда, но са създадени няколко пилотни програми за приобщаването им. Съществуват и специализирани институции за малтретирани деца, сираци и деца с психологически проблеми. В **Черна Гора** съществува мрежа от институции за деца със затруднено развитие. Изградени са и приобщаващи училища и специални паралелки в общообразователните училища. В **Румъния** децата се записват в специални училища според степента на увреждане - средно или тежко. Децата с леки недостатъци, познавателни затруднения, поведенчески проблеми и др. се интегрират в общообразователните училища, където им се предоставя специална помощ. В **Сърбия** образованието за деца със СОП се осъществява в специални училища и в специални и обикновени паралелки в общообразователните училища. В **Босна и Херцеговина** образованието за повечето деца със СОП все още се извършва в специални училища или в специални паралелки в общообразователните училища. Правят се опити за преминаване към интегрирана образователна система, която се ръководи от принципа „всички различни, всички равни“.

Видът и степента на специалната подкрепа, която децата получават в общообразователните училища, обучението на учителите и на останалия специализиран персонал, наличието на други ресурси и оборудването на училищата и институциите са различни в различните държави. За описание на „децата със СОП“ се използва специфична терминология. В отделните доклади се говори за „увреждания, затруднения, разстройства, недостатъци, възпрепятствано развитие“, и не винаги става ясно дали тези деца са в риск, или имат СОП като например психически, физически, здравословни или социални проблеми.

Напоследък в почти всички държави децата, напускащи училище, децата от малцинствата, децата от среди, лишени от културни или обществени предимства, и децата със социални проблеми се определят като „деца в риск“. Като пример за разширя-

ващото се определение на децата със СОП може да бъде посочена **Македония**, която възнамерява да замени изреча „физически и психически затруднения“ с термина „СОП“ и да включи по-широк социален контекст в това определение. **Босна и Херцеговина, Хърватия, България, Молдова, Румъния и Сърбия** също споделят виждането, че децата с проблеми в обучението, предизвикани от бедност, тежка икономическа ситуация и уязвима жизнена среда трябва да бъдат включени в категорията „деца със СОП“. В **Черна Гора** това определение включва и надарените деца.

Във всички посочени държави, отговорни за образованието са съответните министерства на образованието. Често проблемът се решава съвместно с министерствата на здравеопазването и министерствата на социалните работи или министерствата на труда. Разделението на административни единици и кантони в **Босна и Херцеговина** води до различни образователни стандарти и индивидуални специфики на образователната политика. В **България** още през 2002 г. в Закона за народната просвета са направени някои промени, които са залегнали и в новия Закон за народната просвета (2006 г.) и регламентират обучението на децата със СОП в общообразователната система. В **Хърватия** образованието на децата със СОП се регламентира от различни закони, засягащи различните степени на образованието. В Закона за предучилищно образование се дава приоритет на децата със СОП, като се споменава, че за това образование няма достатъчно средства поради бюджетни и др. ресурсни проблеми. В **Косово** Законът за началното и гимназиалното образование осигурява достъпно образование на всички деца. Там няма специален закон за децата със СОП, но в стратегическия план се препоръчва това да се осъществи. В **Македония** Законът за начално образование включва задължението да се осигури образование за децата със СОП, децата с познавателни трудности и за надарените деца. Законът включва няколко члена, посветени на различните групи деца със затруднения, ув-

реждания и специални потребности. В **Молдова** образователният закон обхваща образованието за специални потребности, а в Националната стратегия за образование за всички образованието на деца със СОП е един от трите приоритета. В различни кантони в **Босна и Херцеговина** все още действат стари закони. Въпреки това в Общият закон за начално и гимназиално образование от 2003 г. се определя, че в общообразователните начални училища трябва да се обучават деца със затруднения. В **Черна Гора** проблемът се регламентира от седем различни закона. Министерството на образованието и науката е създадо комисия за подготовка на проект за "Закон за образование на деца със СОП". Проектът е предаден на Съвета на Европа за мнение, откъдето се препоръчва клаузите на този проект да бъдат включени в Общия закон за образованието. В **Румъния**, в съответствие с някои международни документи, които страната е ратифицирала, Законът за образованието включва интеграцията на деца с леки и средни затруднения в масовото образование. **Сърбия** също е ратифицирала международните документи за образованието и правата на децата. В сръбския Закон за началното училищно образование няма специален текст за децата със СОП, но в поправка от 2002 г. децата с "проблеми в развитието" са споменати и законът определя процедурата, чрез която те се класифицират.

Преглед на образователните политики с фокус върху специалните групи

Децата със СОП в държавите от Югоизточна Европа се класифицират съгласно категориите на увреждания, които се позовават на терминологията от дефектологията. Последните реформи разширяват концепцията, включвайки етническите малцинства и дори надарените деца. **Сърбия** е ярък пример за държава, в която концепцията "деца, които изискват специална социална подкрепа", обхваща широк спектър категории и е предпочитана пред концепцията за "специално образование". Това определение съвпада с дефиницията, приета в страните от ОИСР. Специалните училища обикновено

имат по-благоприятно съотношение учители – ученици, а ако в общообразователните училища се интегрират деца с увреждания, броят на учениците в паралелките се намалява. В гимназиалния етап съществува тенденция учениците със СОП да се обучават в професионални училища с оглед усвояване на професия и бъдещо трудово реализиране.

Концепции за интеграция и приобщаване

Концепцията за приобщаване, за разлика от концепцията за интеграция, е много разнородна. В някои държави тези термини са синоними, но в други се разглеждат като различни – интеграцията се разбира като връщане на учениците със СОП в общообразователните класове, а приобщаването предполага съществена промяна в начина на функциониране на училището с цел приспособяване за посрещане на потребностите на детето с увреждания. Това означава, че децата посещават местните училища и се обучават в съответствие с индивидуалните им потребности. Разглежданите държави признават, че това изисква значителни промени в нагласите и мисленето. Приобщаването изисква реформи на редица нива на системата и в широк кръг от фактори, които включва промени в правната уредба, промяна в терминологията, във финансовото осигуряване, в обхвата и типа на услуги, които подпомагат образованието, в обучението на учителите – едновременно преди започване на работа и по време на работа. Родителите трябва да се ангажират повече, а отношението на учителите към приобщаването както в специалните, така и в общообразователните училища трябва да се промени. Родителите на децата без увреждания също трябва да проявят по-голямо разбиране и толерантност към проблема. Същевременно учениците с по-слаби увреждания трябва да се преместят от специалните в общообразователни училища. Учителите от специалните училища биха могли да подпомагат общообразователните училища при интеграцията на децата. Определени учители, подбрани от тази група, могат да получат по-разширена роля за подпомагане

и консултиране в общообразователните училища и за разработване на специализирани материали.

Нови политически събития, засягащи учениците с увреждания и учениците в риск

Деца в риск са предмет на все по-голяма грижа в целия регион. В **България** като такива са дефинирани учениците, които напускат училище, сираците, живеещите на улицата, или тези, които стават част от незаконния трафик с хора. Много от децата, които напускат училище, и тези, които живеят в бедност, са от ромски семейства. Отдалечеността от училище, социалната изолация, липсата на интерес към образованието от страна на семейството и лошото здравословно състояние се посочват като причини за напускането на училище. Съществен проблем е фактът, че много ученици от ромски произход се освидетелстват като деца с увреждания, за да попаднат в специалните училища, което в повечето случаи облекчава родителите им. В **Босна и Херцеговина, Молдова и Сърбия** и в някои други страни правителствата осигуряват подходящи условия за настаняването на такива деца. Съществуват нови политически инициативи, предназначени да подобрят образованието на тези групи. Създават се нови закони за правата на децата, поставящи ударение върху демократизацията, децентрализацията, деполитизацията и оценката на образователната система в контекста на общата икономика, както това е в **Сърбия**. Необходимостта от индивидуален подход за всички деца се приема широко както за децата с увреждания (вкл. и онези с най-сериозни потребности), така и за групите в риск (напр. ромските деца). В **България** например от децата със СОП не се изисква да повтарят класовете. Въвеждат се промени в броя на учениците в паралелките, а обучението на специалистите, включително и на учителите, става все по-практически насочено.

Участие на родителите в процеса на вземане на решения за тяхното дете

Ангажираността на родителите на де-

цата с увреждания в тяхното образование се приветства от отговорните министерства, въпреки че понякога родителите не могат да приемат мисълта, че имат дете с увреждания. В много държави родителите са привлечени в управлението на училището на различни нива и могат дори да подпомагат детето си в клас. Често родителите вземат участие при оценяването на своите деца и могат да настояват за тяхното оставане в общообразователните паралелки, въпреки че подпомагането им там не е толкова добро, колкото се очаква.

Подпомагане на учениците със СОП в общообразователните училища

В много държави общообразователните училища предлагат допълнителни услуги, подпомагащи образованието на децата с увреждания. В **Румъния** тези училища получават помощ чрез пътуващи учители и междучилищни центрове за езиково-говорна терапия. Броят на децата със СОП е определящ за големината на паралелките. В **Хърватия** максималният размер на паралелка с един ученик със СОП е 28, ако са двама е 26, а ако са трима - 24. Обучение в дома се предоставя на онези, които се разболяват. Съществува и специфична професионална ориентация за по-големите ученици, подпомагаща ги при избора на професия. В **Македония** мобилни колективи по дефектология са включени в пилотен проект, на разположение са и експерти в други области. Упражнява се силен натиск върху родителите, за да осигуряват допълнителната помощ, от която детето им се нуждае.

Статистика и показатели

В статистическите данни и показателите, представени в националните доклади, информацията за учениците със СОП е твърде оскъдна. Много държави заявяват, че нямат данни или че те са недостатъчни. По тази причина на настоящия етап не може да бъде изготвен подробен анализ. Установено е, че много деца със СОП не посещават училище. В някои държави тези ученици се оказват в институции, които са на подчинение на няколко министерства (напр. на образованието, на здравеопазването, на тру-

да) и затова не може да се изработи точна база данни.

В **Хърватия** приблизително 66% от учениците със СОП са в общообразователни училища, като останалите са в специални паралелки или в специални училища. За **Косово** данните са по-оскъдни, но се изтъква, че 90% от учениците със СОП посещават общообразователни начални училища. В **Сърбия** приблизително 6% от децата с увреждания са в специални училища. Данните за **Румъния** показват, че през последните няколко години броят на децата, посещаващи специални училища, намалява от 53 446 на 27 539, докато тези в общообразователните училища се увеличават от 1 076 на 11 493. **Сърбия** и **Черна Гора** дават приблизителни данни за децата, имащи проблеми със слуха (1%) и зрението (0,5%), които са значително по-високи от данните на ОИСР, според които със слухови разстройства са между 0,05% и 0,31%, а със зрителни - от 0,01% до 0,10%. **Сърбия** предлага данни за съотношението между момчетата и момчетата в специалните училища. В началното училище процентът на момчетата е 59,37%, а на момчетата е 40,63%; в средното училище момчетата са 63,51%, а момчетата - 36,49%. Аналогични са пропорциите в **Косово** за учениците с увреждания (61% момчета, 39% момчета) и за учениците със СОП в общообразователните училища (55% момчета, 45% момчета). Това съотношение от приблизително 60 на 40 е почти същото като това в държавите членки на ОИСР. В **Хърватия** има седем специални училища на всеки 100 000 ученици от началното училище, като средно на всяко училище се падат около 114 ученици. За средните училища тези цифри са съответно седем специални училища на 100 000 ученици, като средно на училище се падат по 87 ученици със СОП.

Обучение на учителите

Във всички разглеждани доклади се изтъква значимостта на обучението на учителите за работата им с деца със и без увреждания, но се подчертава, че по-голямата част от обучението е теоретично. Обучението се диференцира в зависимост от раз-

личните изисквания на предучилищното, началното и средното образование. Обучението на учители от общообразователните училища за нуждите на учениците със СОП е много ограничено във всички държави. На лице е обучение на учители, които се подготвят да работят в специални училища (за различни видове увреждания), често в рамките на специалността "дефектология". Обучението на учители за предучилищно възпитание също е много ограничено, дори на някои места то не съществува. Много държави предприемат действия за реформиране на разпоредбите си за обучение съгласно потребностите, произтичащи от пробцването. **България** и **Румъния** например планират всички учители да преминават подготовка за работа с ученици със СОП. В по-голямата си част обучението "без откъсване от работа" в тази област се осигурява от неправителствени организации и чрез чуждестранна помощ. Курсовете, провеждащи се в университетите, в повечето случаи са прекалено теоретични. Необходими са съществени усилия за развиване на подходящи форми за обучение и улеснения на местно равнище за всички учители.

Обучение на други професионалисти, имащи отношение към проблема

В някои страни съществуват курсове за обучение на професионалисти като например психолози и логопеди, но това не е универсално за региона. В **Румъния** са популярни курсовете за училищни мениджъри и оценители, които се провеждат по време на работа.

Роля на родителите в процеса на обучение

Повечето държави от региона признават важната роля, която играят родителите на децата с увреждания не само в управлението на училището на ниво училищно настоятелство, но и в обучението на своите деца. В някои държави на родителите се дава широк достъп до класните стаи, за да могат да подпомагат своите деца. Въпреки че някои от държавите са значително по-ресертикативни в тази насока, значимостта на родителското участие се оценява високо и

се правят планове за по-пълното ангажиране на родителите в бъдеще. Законите, които се подготвят в момента в **Черна Гора**, определят, че родителите могат да решат дали да изберат за своето дете програмите за приобщаващо образование. Много страни като **Молдова** и **Румъния** провеждат курсове и семинари, предназначени за родители на деца с увреждания.

Педагогика

Образованието на децата със СОП в държавите от Югоизточна Европа в миналото е доминирано от принципите на дефектологията, която поощрява обучението в специални училища. Приемането наскоро на принципи за приобщаването на такива деца в общообразователните училища създава възможност за преосмисляне на тези постановки. Недостигът на човешки ресурси и материали за обучение е сериозно ограничение и само няколко държави имат достъп до информационни технологии като ресурс за обучение. Голям напредък в тази насока се отбелязва по програмата "Стъпка по стъпка". **Косово** е получила помощ от Финландия за обучението на учители за работа с ученици със СОП. Стимулира се обучението в дух на сътрудничество, в което децата си помагат взаимно и се поощрява и утвърждава значимостта на работата в екип. Осигуряването на много и различни подходи към тези деца, както е описано в доклада на **Косово**, е важно нововъведение, подпомагащо обучението на децата със СОП, и е съобразено с индивидуалните потребности. Тези стратегии дават възможност на учителите в една част от времето си в клас да установят познавателните проблеми на учениците и да използват тази информация за изготвянето на нови учебни програми и за развитието на нови материали за обучение, които да мотивират и да активизират децата, като по този начин се задоволят специфичните им потребности.

Учебни планове и програми

Във всички държави има съществени промени в процеса на изработване на учебните планове и програми, често осъществявани чрез новоучредени комисии или бюра

за специални потребности. Налагат се следните тенденции:

- Контролът на учебните планове и програми, който в миналото е извършван от централните власти, понастоящем се извършва съвместно от централните и местните власти и общности.

- Въвеждането на приобщаващото образование налага необходимостта държавите да огледат приликите и разликите между общообразователните и специалните учебни планове и програми и да започнат процеса на тяхното изравняване. Съществуват сериозни различия между учебните планове и програми в общообразователните училища и тези в специалните училища.

- Все по-често се използва индивидуализацията на учебните планове и програми например чрез индивидуалните програми за обучение (ИПО) и чрез внимателно наблюдение на индивидуалния прогрес на ученика. В **Румъния** по-екстензивният индивидуален план за услуги (ИПУ) осигурява по-цялостна комбинация от дейности, подпомагащи учениците със СОП

В **Хърватия** процесът на изработване на учебната програма се осъществява на четири нива:

- централно определени общи учебни програми;
- помощна учебна програма (образователен план и програми) с местно приложение;
- оперативна учебна програма, подготвена от един или от група учители, отговорни за дадена учебна област в училище,
- прилагане на програмата в клас, което дава възможност за индивидуализирането ѝ.

Работи се и по направление на разработване на нови учебници и материали. Всички тези реформи са следствие от налагащия се съвременен възглед, че образованието трябва да се промени с цел училището да се приспособи към потребностите на децата, а не децата да се приспособяват към изискванията на училището. Друг важен момент е нагласата на учениците със СОП да работят по учебна програма, ориентирана към развиване на техните умения и към възмож-

ностите да си намерят работа след завършване на училище. Съществуващото мнение, че учениците със СОП не са способни да учат в институции за висше образование, не винаги отговаря на истината.

Училищна организация

Училищата са организирани централно и имат еднакви базови структури с правила, определящи учебната програма, часовете, съотношението учители - ученици и др. В почти всички разглеждани държави съотношението учители - ученици е много по-благоприятно в специалните училища, отколкото в общообразователните. В по-голямата си част масовите училища нямат готовност да осигурят достъпа на ученици с увреждания. Въпреки че системите би трябвало да се приспособят към учениците със СОП, на практика повечето държави не са подготвени за тези изисквания. Проблем е не само физическият достъп (напр. липса на архитектурно адаптирана инфраструктура), но съществуват и трудности с гъвкавостта на механизмите за финансиране и с отношението на учителите в общообразователните училища към учениците с увреждания. В **Румъния** обучението на ученици с познавателни и други умствени увреждания се извършва в специални училища, а на онези

с физически и сензорни увреждания – в общообразователни. Там системите за проверка на знанията се приспособяват към учениците със СОП, например с оглед на предоставяне на допълнително време, на изпитни тестове, отпечатани с по-големи букви или с Брайловата азбука за ученици със зрителни нарушения. Тези ученици могат да продължат образованието си във висше училище/университет, ако издържат приемните изпити. В едни държави са създадени специални паралелки в общообразователните училища за преодоляване на различията между специалното образование и приобщаването. В други държави специалното образование се извършва в пансиони. Те са приспособени към специфичните потребности на учениците, имат благоприятно съотношение учители - ученици и се подпомагат от допълнителни консултанти като например пътуващи учители, психолози и логопеди. На някои места липсват достъп и ресурси и съществува недобронамерено учителско отношение, което означава, че обучението на учениците със СОП се нуждае от подобряване. Повечето от държавите посочват в докладите си разработването на нови политики и практики, способстващи за развитието на включващото образование.

Източник:

<http://www.oecd.org/dataoecd/16/61/38613229.pdf>

Ю. Дичева

НОВА ПОЛИТИКА НА РАВНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ВЪЗМОЖНОСТИ ВЪВ ФЛАНДРИЯ

От 2002 г. правителството на фламандската общност в Белгия възприема нова образователна политика, която осигурява принципа на равен достъп и равни възможности за образование.

С приемане на закона за равни образователни възможности ("Act on equal educational opportunities") се определят основните принципи, според които правителството, заедно с училищата трябва да осигурят на всички по-справедлив достъп до образование. Спе-

циално внимание се отделя на групи от деца, които са в риск да бъдат социално изолирани или изключени от общообразователната система.

Основният аспект на политиката е безусловното право на всяко дете да се запише в училище по свой избор. В тази връзка в закона се уреждат три ключови въпроса. Първият е свързан с правото на прием и начина, по който това право се осигурява. Вторият е свързан с политиката по места – съз-

гадените местни консултативни органи подпомагат прилагането на местната политика на равни възможности и съдействат на училищата да участват в дискусиите с регионалните доставчици на образователни услуги и техните партньори. Третият въпрос е свързан с осигуряването от страна на правителството на интегрирана подкрепа, която позволява на училищата да развиват дейности за деца със специални потребности посредством допълнително финансиране.

➤ **Право на прием - правото на всяко дете да бъде прието в училище по свой избор. Причините за отказ са много ясно дефинирани.**

Законът утвърждава правото на всички деца да бъдат приемани в предучилищното, началното и средното образование, при условие че:

- детето е съгласно с изискванията за приемане;
- родителите са съгласни с образователните цели и принципи и с училищните правила.

Причините за отказ за приемане на ученици в училищата са ясно определени. Те са:

- Училището е "пълно" – определеният капацитет за приемане е достигнат;
- Детето е "постоянно изключено" – детето е изключвано от училище през последната или предпоследната учебна година като дисциплинарно наказание.
- Някои училища в средното образование могат да откажат приемане на ученици през учебната година, ако те са били изключени от друго училище.

- Детето има специални образователни потребности и се нуждае от специална грижа или терапия. Общобразователното училище може да откаже приемане на детето, ако не може да обезпечи специалните условия.

➤ **Местна политика на равни възможности – осъществява се посредством местните консултативни органи и Комисията за правата на учениците.**

- Местните консултативни органи (local consultative bodies, LOPs) подпомагат прилагането на местната политика на равни

възможности и участват в съставянето на комисията за правата на ученика. Във Фландрия понастоящем функционират 70 местни консултативни органа за предучилищното, началното и средното образование.

- Комисията за правата на учениците (Commission on pupils' rights) осигурява правна защита на учениците и е напълно независима. Тя се състои от председател, който е юридически експерт, и шест членове, които са запознати със системата на образование, с правата на децата, с конституционните и административните закони. Комисията има две ясно дефинирани задачи:

- о От една страна, родителите могат да се обръщат към нея, за да оспорят отказа за прием на тяхното дете или да подадат жалба. Членовете на комисията се запознават с жалбата и изготвят собствено заключение.

- о От друга страна, Комисията решава случаите на отказ, за които местните консултативни органи не са намерили решение в рамките на приетия срок.

➤ **Интегрирана подкрепа – осигуряване на подкрепа на училищата за предоставяне на равни възможности на всички деца и особено на социално изолирани деца и младежи.**

Законът дава възможност на училищата да възприемат дългосрочна и целева стратегия, насочена към образованието на социално изолирани деца и за насърчаване на тяхната интеграция. За тази цел училищата получават допълнително финансиране за мониторинг и подкрепа.

Подкрепата в началното образование и в долния курс на средното образование е различна от тази във втори и трети курс на средното образование. Училищата получават допълнителна подкрепа (при наличие на минимум 10% деца от целевите групи - за началното образование и за първи курс на средното образование и на минимум 25% деца - за втори и трети курс на средното образование), ако са изпълнени един или повече от дефинираните индикатори за равни образователни възможности.

Училищата, които получават подкрепа

на, се определят на базата на:

- конкретизирани цели, които искат да постигнат чрез допълнителната подкрепа;
- начина, по който ще реализират целите;
- метода, по който ще се провежда вътрешното оценяване на училищата.

Целите могат да бъдат избрани по два начина:

В рамките на определени цели:

- превенция и предотвратяване на свързани с развитието и обучението увреждания;
- езикови образователни умения;
- межкултурно образование;
- напредък и ориентация;
- социално-емоционално развитие;
- участие на ученици и родители.

В рамките на клъстера, в който целите са определени предварително:

- клъстер 1: предотвратяване на свързани с развитието и обучението увреждания и реализиране на целите на обучението;
- клъстер 2: повишаване на езиковите умения на учениците;
- клъстер 3: повишаване на позитивния образ на учениците и на техните социални компетенции.

Допълнително финансиране за специални образователни потребности (СОП)

От 2003 г. – с навлизане във втората фаза на политиката за равни образователни възможности - всички начални училища могат да разчитат на допълнително финансиране за специални потребности, което зависи от броя на приетите ученици.

Главната цел на новата политика за специални потребности е преди всичко децата със специфични трудности при обучението да се чувстват добре в училище. С подобряване на грижата за техните специални потребности ще нараства тяхната мотивация и ученето ще става по-привлекателно.

Отговорни за СОП в училищата са социалните педагози или координаторите на специалните потребности.

Социалните педагози, работещи с деца със СОП, координират и ръководят децата в рамките на училището, съветват учителите как да подхождат с учениците, които имат особени затруднения, и служат за

връзка между ученика, родителите, училището, лекуващия лекар и всички останали институции в подкрепа на детето.

В рамките на политиката за осигуряване на равни образователни възможности от 2002/2003 учебна година в началното и средното образование, правителството въвежда в действие мерки за стимулиране на изучаване на изкуствата за социално изолирани ученици и за ученици от малцинствата.

Центрове за подкрепа

Центърът за подкрепа на политиката на равни образователни възможности (Steunpunt Gelijke Onderwijskansen) интегрира дейността на Центъра за межкултурно образование, Центъра по холандски като втори език и Експертния център за базирано на практиката обучение.

Центровете за насочване на учениците (CLB - Pupill Guidance Centres) функционират като интегрирана справочна училищна услуга и са резултат на обединяването на предишните психо-социални центрове. Новите CLB отговарят както за образователното, така и за здравословното състояние на учениците.

Форми на обучение на деца със специални образователни потребности

Във Фландрия съществуват различни образователни системи за ученици със специални образователни потребности:

• В рамките на общообразователното училище:

о **Система на интегрирано обучение** – организира се за прегучилищното, началното, средното и висшето образование (с изключение на университетското) – учениците посещават масовото училище, като се ръководят от член на групата за специално обучение. Интегрираното обучение може да бъде пълно или частично. При пълното – учениците посещават всички учебни часове и дейности; при частичното – посещават минимум два полудена седмично;

о **Приобщаващо образование** – въвежда се през 2003 г. с решение на правителството и подкрепя интегрирането на ученици със средни или тежки умствени увреждания в масовото начално или средно обра-

зование (без прегучилищното).

• **Отделно специално образование извън общообразователната система - обхваща деца с осем групи увреждания**

Специални мерки за децата на имигрантите и за децата от етнически/културни малцинства

Осъществяват се чрез проекти за:

• Политика на приоритет в образованието – насочена към децата на мигрантите в специално начално и средно образование;

• Получаване на образование в масовите училища на новодошлите деца, които не говорят фламандски език.

Източници:

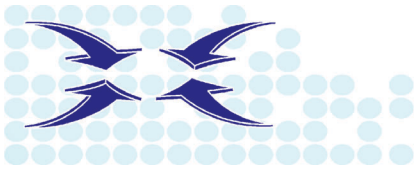
www.ond.vlaanderen.be/publicaties/eDocs/pdf/240.pdf

http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice/DB_Eurybase_Home

<http://194.78.211.243/Eurybase/Application/frameset.asp?country=BN&language=EN>

http://www.vlaanderen.be/servlet/Satellite/c=MIN_Publicatie&cid=1171861210990&lang=NL&lyt=1141721285950&p=1100806249017&pagename=minister_frank_vandenbroucke%252FMIN_Publicatie%252FPublicatie_met_relatiesMIN&ppid=1142511947285&subtype=Toespraak&title=minister+Frank+Vandenbroucke

М. Стоянова

МОДЕЛИ НА УПРАВЛЕНИЕ И СТРУКТУРА НА СИСТЕМИТЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

РАВЕН ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ДЕЦАТА ОТ РОМСКИ ПРОИЗХОД В УНГАРИЯ И РУМЪНИЯ

Ромите, чието население в Европа наброява между 8 и 12 млн. души, са най-голямата и уязвима малцинствена група на континента. Достъпът до образование и получаването на качествено образование продължават да бъдат едни от сериозните социални проблеми на тази общност. В поредица от изследвания по програмата **EU Monitoring and Advocacy Program** (EUMAP), Европейският институт "Отворено общество" представя политиките в областта на образованието на ромите в осем страни от Централна и Югоизточна Европа. Първото издание от тази поредица проследява състоянието и проблемите в тази област в Унгария, Румъния, България и Сърбия.

Унгария

Унгария има една от най-добре развитите системи за защита на малцинствата в Централна и Югоизточна Европа. Разработени са голям брой механизми, които да гарантират на малцинствените групи политически и културни права. Въпреки това най-голямата малцинствена общност в Унгария - ромската, е изправена пред редица трудности в различни сфери, в т.ч. и образованието.

Направени са различни изследвания относно достъпа на децата от ромски произход до образование, но тъй като при всяко едно от тях се използват различни методологии и критерии, сравняването на техните резултати е трудно.

През 2002 г. са приети мерки, целящи по-масовото включване на тези деца в предучилищното обучение, но резултатите от реформите са все още незадоволителни. Като цяло ромите започват училище по-късно

от своите връстници и го напускат по-рано.

В Унгария сегрегацията официално е незаконна, но изследванията показват, че въпреки това през последните 15 години, изолiranето на децата от ромски произход в отделни училища и паралелки нараства. Наблюдава се свръхприем на тези деца в училища и паралелки за умствено изостанали деца, което до голяма степен се дължи на пропуски в процедурите за оценяване. Децата от ромски произход често се насочват и към сегрегирани класове в групи смесени училища, където те обикновено се обучават по учебни планове, разработени за възпитателните училища интернати. За да се прекъсне тази тенденция, е необходимо да се въведат правила за по-равномерно разпределение на децата от социално слаби семейства и тези със специални образователни потребности в отделните училищни зони и между класовете в отделните училища.

Правителството е въвело специална схема на финансиране, която цели интегрирането на училищата, осигурявайки субсидии и други форми на финансова помощ чрез Националната мрежа за интеграция в образованието (National Network of Educational Integration). Въпреки че броят на училищата, ползващи тези субсидии, непрекъснато се увеличава, изследванията показват, че реалната интеграция все още е бавен и нестабилен процес.

Липсата на централизирана система, която да следи и ръководи програмите за подготовка на помощник-възпитатели и учители от ромски произход, води също до липсата на данни в тази област. Въпреки че по-

мощник-възпитателите се обучават по програми, организирани от правителството или от неправителствени организации, няма официални наредби за назначаването на ромски помощник-възпитатели/медиатори, както и информация за общия брой на тези работещи в училищата. Предполага се също, че и броят на учителите, ползващи ромски език е много малък. Недостатъчно внимание е отделено на тези въпроси и в *Националния план за действие в Десетилетието на ромското включване*.

Въпреки че няма точни данни в тази посока, обучението в гържавните училища не представлява сериозен финансов проблем за семействата с по-ниски доходи, тъй като гържавата и общините покриват голяма част от разходите за обучението на децата от тези семейства.

Съгласно действащото законодателство в Унгария обучението на малцинствата трябва да се провежда на техния майчин език, но децата от ромски произход все още нямат достъп до такъв вид обучение. Ромите са единствената малцинствена група в страната, за която няма одобрени никакви акредитирани учебни материали на техния майчин език или акредитирани курсове за подготовка на преподаватели по ромски език.

Финансирането на училищата е особено спорен въпрос. Училищата, които отговарят на специфични критерии, могат да ползват различни субсидии и форми на подкрепа. Този подход обаче създава условия за подаване на неверни данни от училищата с цел получаване на по-голям брой грантове.

Правителството няма възможност да следи резултатите от обучението на ромските деца, тъй като не се събират данни за постиженията на учениците, разделени на етнически принцип. Във връзка с това е необходимо разработването на комплекс от индикатори и събирането на данни, проследяващи развитието на учениците в ключови учебни дисциплини, с цел определянето на тези от тях, за които е необходимо да се засили академичната подкрепа за ромските деца.

Инспекциите в училищата се извърш-

ват от експерти, назначени от местните власти. Тъй като местните власти отговарят и за самите училища, има вероятност назначените от тях експерти да представят само "положителни" доклади. Осигуряването на по-строг контрол върху дейността на инспекторатите на централно ниво е особено важно за процеса на десегрегация.

Румъния

Правителство на Румъния е одобрilo редица програми, целящи подобряване качеството на живот на ромското малцинство, като образованието на ромските деца е приоритет при използването на фондовете на ЕС.

Делът на младото ромско население в страната е много голям, поради което въпросът за достъпа до качествено образование е особено актуален. Наблюдава се постоянно нарастване на броя на ромите, постъпващи в училище. От друга страна обаче, въпреки важността на предучилищното обучение за по-нататъшния успех на учениците в началното училище, все още голям брой ромски деца поради различни причини, в т.ч. и финансови, не посещават предучилищните детски заведения. Децата от ромски произход прекъсват обучението си много често от своите връстници, а процентът на децата, които до 10-годишна възраст никога не са посещавали училище, сред тях е много голям.

Сегрегацията е сериозен проблем за Румъния. Отделянето на ромското малцинство от основното население и концентрирането му в отделни квартали води до нарастване на броя на "чисто" ромските училища. Друга практика е и преднамереното записване на ромски деца в изолирани класове или насочването им към специални училища за деца с интелектуални затруднения.

Основният правителствен документ, свързан с проблемите на ромите като цяло, е *"Стратегия за подобряване на условията на живот на ромите"*, приет през 2001 г. и актуализиран през 2006 г. Освен това през 2003 г. стартира проектът "Достъп до образование на социално слаби групи, със специално внимание към тези от ромски произ-

ход”, финансиран по програма ФАР на ЕС. Основните му цели са оказване на съдействие при разработването на стратегии на ниво окръзи и тестването на различни методи, имащи за цел улесняване на достъпа до обучение на ромските деца.

Продължаващият процес на децентрализация оказва особено влияние върху образованието, тъй като местните власти получават по-голяма автономност (без да са ясни отговорностите) и правителството разполага с все по-малко механизми за противодействие на негативните процеси като например сегрегацията.

От 2000 г. досега в румънските училища са назначени около 200 посредници от ромски произход. Въпреки че техният подбор и обучение се осъществява по проекта *“Стратегия за подобряване на условията на живот на ромите”*, ограничените ресурси и липсата на ясни правила при назначаването на нови посредници възпрепятстват развитието на тази инициатива и застрашават позициите на вече работещите посредници. По-успешни са усилията на правителството в посока увеличаване на броя на учителите от ромски произход и на тези, говорещи ромски език, както и на броя на паралелките с ромски език. Необходимо е обаче в учебния план да бъдат включени повече материали, засягащи ромското малцинство.

Важен въпрос, свързан с обучението на децата от ромски произход, е професионалната подготовка на учители, която се финансира от правителството и неправителствените организации. В тази връзка е необходимо на правителствено ниво да се разработи система за мониторинг и оценка на тези курсове с цел тяхното унифициране и определяне на добрите практики.

Една от бариерите пред приемането на ромите в училищата е, че голяма част от тях не притежават документи за самоличност. Освен това повечето ромски семейс-

тва не записват децата си в училище главно поради липсата на средства. Проблем се явява и географската сегрегация на ромското население и концентрирането му в отделени ромски квартали, които често се намират далеч от основната инфраструктура, в т.ч. и училищата.

Въпреки че в Румъния проблемът с насочването на ромските ученици към специални училища за деца с интелектуални затруднения не е толкова сериозен, както в другите страни от региона, все още част от ромските деца посещават такива училища предимно, за да се възползват от социалните придобивки - храна и квартира. За да се реши този проблем, е необходимо такива придобивки да се осигурят за всички деца от социално слаби семейства, независимо от училищата, в които се обучават.

Румъния има добре развита система, предлагаща обучение на майчин език за ромите, което е резултат от доброто сътрудничество с гражданското общество и усилията на правителството в тази област. Страната отбелязва и съществен напредък по отношение на качеството на обучение, предлагано на ромите. Изследванията показват, че макар и слабо се повишава успехът на учениците роми. Децентрализацията оказва положителен ефект върху съдържанието на учебния план, тъй като училищата са стимулирани да разработват модули, отразяващи местната култура и традиции. Въпреки това Министерството на образованието и научните изследвания трябва да предприеме мерки за включването на материали за ромската култура в учебната програмата на всички румънски ученици.

Неформалната мрежа от инспектори, оценяващи качеството на обучение на ромите в Румъния, е пример в много отношения и трябва да ѝ се окаже нужната подкрепа за бъдещо развитие.

Източник:

http://www.soros.org/initiatives/roma/articles_publications/publications/equal_20070329/summary_20070329.pdf

В. Георгиева

УЧИЛИЩНОТО ОБУЧЕНИЕ НА РОМИТЕ И TRAVELLER* В СТРАНИТЕ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Европейската комисия определи 2007 г. като "Европейска година на равните възможности за всички", което е част от обединените усилия за насърчаване на равенството и антидискриминацията в Европейския съюз (ЕС). Мероприятието е част от рамковата стратегия "Антидискриминация и равни шансове за всички" ("Nichtdiskriminierung und Chancengleichheit fuer alle – eine Rahmstrategie"), която има за цел предприемането на ефективни мерки против дискриминацията, насърчаването на разнообразието и предоставянето на равни възможности за всички. Стратегията е дефинирана в законодателно предложение, прието от Европейската комисия.

Както показват резултатите от изследванията, проведени от националните бюра на мрежата RAXEN на Европейския център за наблюдение на расизма и ксенофобията (EUMC), налице е ограничена информация за образователното ниво на ромите и traveller. Независимо от това, тези данни показват, че достъпът до образование на ромите и traveller все още се явява сериозен проблем. Образователното ниво в различните страни и региони и в различните общности от роми и traveller се оказва доста различно. В изследването са направени заключения и са дадени препоръки по тематиката. Предвид многообразната етническа карта на Европа, е необходимо да се развият национални образователни стратегии, които да противодействат на дискриминацията и прегразсъдците, като се поощряват културният обмен и културното разнообразие. По този начин ще се даде възможност за засилване на социалното единство, за много по-равни шансове и осигуряване на социално многообразие. Това е необходимо не само с оглед на подобряване на капацитета на човешкия капитал и постигане на по-голямо

икономическо благогенствие, а на първо място, защото равният шанс и еднаквият достъп до услугите представляват конституционно право и основна ценност на ЕС.

Противопоставянето на непосредствената и систематична дискриминация на ромите и traveller и действителното подобряване на техния образователен статут представлява трудно изпитание. По-добрите и по-добре координираните мерки с активното участие на общностите могат да доведат до необходимите промени на системата в националните образователни структури, които ще подобрят дългосрочно образованието им. Това ще окаже решително въздействие върху бъдещите им житейски възможности.

Според Годишния отчет на EUMC от 2005 г. групата, която най-силно е засегната от расизма, е именно групата на ромите и traveller. Те търпят дискриминация в областта на заетостта, местоживеенето и образованието и често са жертва на расистко мотивирани актове на насилие във всички държави членки на ЕС. Ясен знак е решението на Европейския парламент за положението на ромите в Европейския съюз, което е взето през 2005 г. То олицетворява визията за ново партньорство. Това е партньорство, основано на принципите на правдата държава и се поддържа от справедливото разпределение на двата аспекта – разходи и ангажираност.

Учениците от ромски произход и traveller са подложени на непосредствена и систематична дискриминация и отделяне от образователната общност. Този процес е обусловен от многобройни взаимносвързани фактори - лоши битови условия, висока безработица, жилищно състояние под средното ниво и труден достъп до медицинска помощ. В някои държави членки е направен опит за

* - в текста думата **traveller** се свързва с една особена етнокултурна група, която произхожда от Ирландия.

създаване на културни и вътрешнокултурни образователни стратегии и инициативи за малцинствата и мигрантите, включително за ромите и traveller. За подобрене на настоящата ситуация обаче са необходими дълбоки систематични промени.

Официалните статистически данни, свързани с образованието на ромите и traveller, са оскъдни. В повечето гържави членки трябва първа да се създават структури и да се разработват методи за събиране на данни по отношение на образователната дейност. В най-добрия случай това би трябвало да се осъществи в сътрудничество с Европейската комисия и Евростат, за да може да се подобри сравнимостта на данните чрез използване на общи индикатори. Това ще направи възможна една ефективна и точна оценка на въздействието на политическите методи на подход, мерки и инициативи на нивото на Общността, на национални и местни нива. Дори ако в гържавите членки съществуват подробни статистики в областта на образованието за населението като цяло, то липсват етнически диференцирани данни за ромите и traveller с оглед определени основополагащи индикатори, като например броя на присъствията на ученици в образователната система, както и училищните оценки и достигнато ниво на образование. Освен това наличните демографски данни могат да отчетат броя на ромите и traveller като твърде малък, тъй като социалният белег и негативните стереотипи, които са свързани с тяхната идентичност, не позволяват на някои лица при определени обстоятелства да се идентифицират открито с тази група. Образователните статистики на различните страни не са сравними едни с други поради използването на различни методи на събиране на данните и на различните структури на образователните системи.

През 2006 г. правителството на Чешката република взема решение да въведе нова система за събирането на анонимни данни за общността на ромите и traveller, която да обхваща областите: образование, раждаемост, миграция, надници и заплати, без-

работица и трайност на безработицата, както и възраст на безработните, дейности в областта на официалната и сивата сфера на икономиката на ромите и traveller, техните битови условия и оборудването на техните домакинства. Очакваните резултати могат да се систематизират, както следва:

• **Резултати, свързани с броя на учениците и с броя на присъствията на ученици в основните и средните училища**

В повечето страни броят на учениците и степента на присъствие в основното образование са много ниски. Неизвиненото отсъствие от час е постоянен, разпространен и сериозен проблем, който се отнася до всички ученици от ромски произход и traveller. Ниската посещаемост и високият брой отсъствия показват, че ученици и родители не са убедени в значението на училищното образование. От друга страна, те сочат, че училищата не отдават особено значение на присъствието на тези ученици. Някои деца от ромски произход или traveller са от по-бедни семейства и вероятно имат трудности да ходят на училище. В много страни броят на учениците от тази група население е нараснал доста сериозно, особено в основното училище, а в останалите степени на образователния процес, както и преди, участието на ромите и traveller се намира на едно обезпокоително ниско равнище. Само малка част от тези ученици продължават средното си образование, а броят на прекъсващите ученици се покачва с нарастване на възрастта. Това може да се обясни както с търсенето на работа, така и със слабите оценки в училище, или вероятно с комбинацията на тези два фактора. По отношение на оценките на ученици от ромски произход и traveller има особено малко статистически данни. Информацията, която е преди всичко от анкети, показва, че тези ученици завършват с оценки под средното равнище, с което техните възможности за получаване на свидетелство за завършено образование, което да им помогне в бъдеще за намиране на добра работа, намаляват.

• **Резултати, свързани със сегрегацията в гържавите членки**

Все още съществуват формални и неформални практики на сегрегацията на ученици от ромски произход и traveller. Понастоящем се разработват методи и стратегии за нейното ограничаване. Вече не съществува т.нар. систематична сегрегация като образователно-политическа концепция, но сегрегацията се практикува от училища и училищни власти по различен начин. Най-често това се извършва индиректно. Ученици от ромски произход се поставят в друга част на класната стая или се обучават в отделни класни стаи в същото училище. Училищата и училищните власти могат да сегрегират ученици, изхождайки от предположението, че те имат "други потребности" и/или като реакция на трудности при ученето или проблеми с поведението. Понякога това води до пренасочване на учениците от ромски произход в специални училища за деца с умствена изостаналост, което все още е обезпокояващата практика в някои държави членки като Унгария, Словакия и Чешката република.

• Резултати, свързани с факторите, които влияят на достъпа до обучение и образователното ниво

Непосредствената и систематична дискриминация и разграничаването в сферата на образованието влияят негативно на достъпа до обучение и равнището на образование на ромите и traveller. Не по-малко значение имат и общите условия на живот, при което се създава затворен кръг от бедност, който им пречи да се образуват. Съществуват и други фактори, които придобиват също решително значение за достигането на определено образователно ниво:

o Различните форми на отчуждение, свързани с документите, необходими за приемане в образователната система или разходите за образование;

o Различните форми на регистрация в училищата и несправедливото пренасочване в специални училища за деца с умствена изостаналост;

o Липсата на информация за ромите и traveller в учебните планове (особено в предметите история и социология);

o Липсата на учители, които да са с подходящо обучение за работа в етнически смесени паралелки;

o Учителите не се подпомагат в работата си от културни посредници и не получават достатъчно възнаграждение;

o Прегразсъдъците, на които се дава израз чрез расистки обиди и несправедливи обвинения в училище;

o Липсата на предучилищно възпитание, което има решаващо значение за ранното приспособяване към училищните норми за поведение, както и за придобиването на говорни умения;

o Ниското образователно равнище на родителите, което влияе негативно върху възможностите им да помагат на децата си при ученето и съответно води до ниски амбиции;

o Дискриминацията и прегразсъдъците, които са преживени от родителите и им пречат да признаят стойността на формалните образователни свидетелства с оглед подобряването на възможностите в живота и заетостта.

• Прегизвикателства в рамките на политическия процес на трансформация

В рамките на усилията за преодоляване на тези проблеми в някои държави членки са въведени реформи в образователната система, както и общи стратегии по отношение третирането на ромското население. За съжаление в тази област липсва особен напредък поради съпротивата на общинските администрации и натиска от страна на родители, които не принадлежат към ромските общности. Има многобройни доклади за силните негативни реакции на родителите, както и на училищните и общинските власти (например в Унгария, Словакия, Гърция, Кипър, Чешката република, Испания) по отношение на нарастването на броя на ромските ученици в редовните училища.

Държавите членки прилагат различни практики във връзка с образователната политика за ромите и traveller. В някои страни са развити и приложени многообразни образователно-политически мерки, насочени специално към ученици от ромски произход и trav-

eller, докато в други този въпрос е третиран в рамките на обхватна антидискриминационна политика. Там, където съществува гържавна политика за подпомагане на ромите и traveller, непълното бюджетно планиране води до прилагане със закъснение или в недостатъчна степен на целенасочените мерки в образователната област. С финансовата помощ на ЕС се осъществяват редица проекти (например програмата PHARE) с частично позитивни резултати, които в крайна сметка повлияват политическите решения.

Политическите концепции, които са финансово обезпечени и са свързани с активното участие на ромските общности и traveller, могат да допринесат за необходимите промени в системата в националните образователни структури.

Становища на EUMC

Като разглежда най-важните фактори, които оказват влияние върху живота на ромите и traveller и тяхното образование и като подчертава належащата нужда от обхватни и целенасочени мерки на национално и местно ниво, с активното участие на общностите на ромите и traveller, EUMC обобщава някои от най-важните становища:

Общи политически концепции и мерки

- Държавите членки на ЕС и общинските власти трябва да анализират подробно всички фактори, които влияят върху ромите и traveller - образование, местоживеене, заетост, здравно състояние и достъп до персонални документи. Необходимо е да се проведат мероприятия, които са насочени специално към тези групи от населението;

- Държавите членки на ЕС трябва да разработят специфични политически концепции и мерки, които са насочени към признаването и оценяването на историята и културата на ромите и traveller. За тази цел трябва да бъдат привлечени особено журналистите и медиите.

Образователно-политически концепции и мерки

- Държавите членки трябва да се погрижат да бъдат прилагани и използвани от компетентните власти правните мерки, ко-

ито изрично забраняват всякаква форма на директна или индиректна сегрегация в различните училища или паралелки, а също и да наказват с ефективни санкции;

- Там, където съществува сегрегация на деца от ромски произход и traveller, съответните гържави членки трябва да развият и осигурят специални мерки за десегрегация, така че те да се прилагат правилно на местно ниво;

- Държавите членки трябва активно да стимулират ромите и traveller да се включат в образователния процес, като отстраняват неуместните административно-технически пречки и се грижат те да получават необходимите документи;

- Държавите членки трябва да осигурят необходимите и евентуално допълнителни финансови средства за училищата с ученици от ромски произход и traveller и да посредничат в тези училища да се получава образование със същото качество, както във всички други обществени училища;

- Държавите членки трябва да приложат практически стимули, например предпоставянето на допълнителни социални помощи за фамилията от ромски произход и traveller, за да подпомогнат достъпа на техните деца до предучилищно образование, с което се помага и за заетостта на жените;

- Да се осигури свободен достъп на всички ученици от ромски произход и traveller до задължителното образование и до следващи степени на образование, включително до висше образование. Разходите, които са необходими за това (например училищни вноски или такси за следването, разходи за учебници и др.), да бъдат свързани със стипендии, помощи за училищни вноски и такси за следването;

- Да се въведат специални програми, свързани с премахване на изолацията при интеграцията на ученици от ромски произход и traveller в редовната система на образование;

- Да се подкрепят ученици от traveller с помощта на специални педагогически мерки. Те трябва да се интегрират в местните училища по предишното им местожителство, техните постижения да се наблюдават

систематично и да се насърчава участието им в дистанционно обучение;

- Да се обмисли възможността за езиков курс по ромски език на всички ученици като избираем предмет в области с особено висока концентрация на роми. Необходимо е да се знае мнението на общността на ромите по отношение на използването на ромския език като език на обучението, тъй като съществуват различни мнения по този въпрос;

- Да се осигури заместването на евентуални дискриминиращи практики, които водят до насочването на голяма част ученици от ромски произход и traveller към специални училища, от оценяващи процедури и психологично-педагогически тестове, които да се контролират систематично и с участието на родителите;

- Да се осигури възможност историята и културата на ромите и на traveller да бъдат разглеждани в учебниците. Трябва да се вземе предвид особено преживяното от ромите по време на Холокоста.

- Да се даде възможност на учителите, които преподават в етнически смесени паралелки, да получат специална квалификация и подходящо възнаграждение, и да бъдат подпомагани от експерти. Учениците от ромски произход и traveller трябва да бъдат по-активно привлечени в образователния процес и не трябва да бъдат демотивираны, като им се поставят по-ниски изисквания;

- Ръководствата на училищата трябва да контролират системните отсъствия от занятия или от отделни часове и да привличат активно родителите в тези свои начинания, за да могат децата им да посещават редовно училище. По този начин ще се изяс-

нят и причините за отсъствията от часовете и ще може да се реагира по подходящ начин;

- Училищата трябва да подчертават успехите в образованието на учениците от ромски произход и traveller. Лицата със завършено образование трябва да бъдат подкрепяни при търсене на подходяща работа, за да се подчертае връзката между постигнатото образователно ниво и по-добрия шанс в живота;

- Училищата трябва да привличат родители от ромски произход и traveller в дейностите на училището, за да се насърчава взаимното разбирателство. Трябва да се уважава тяхната ценностна система и култура и да се оценява техният принос по отношение на възпитанието на техните деца;

- Общинските власти трябва да предоставят на traveller възможността за подобряване на техния жизнен стандарт. Училищата трябва да разработят педагогически процедури, за да ги интегрират в учебната общност, като признаят номадството за легитимна и уважавана форма на съществуване.

Наблюдение и статистика

- Органите, отговорни за образованието, трябва систематично да събират етнически различни статистически данни за ситуацията в образованието на ромите и traveller, като отчитат също и влиянието на политическите концепции и мерки;

- Държавите членки трябва да обмислят съвместна работа с Европейската комисия и Евростат, за да разработят общи статистически индикатори за ефективно наблюдение на ситуацията в образованието на учениците от ромски произход и traveller.

Източници:

http://eumc.europa.eu/eumc/material/pub/ROMA/EUMC_2006_00350001_DE_REV.pdf

http://ec.europa.eu/employment_social/news/2005/jun/antidiscrimination_de.html

И. Джанунова

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ

През последните години много се говори за приобщаващото образование (ПО), което все още не се познава добре. Дори на местата, където има желание да се прилага, поради незнание не се спазват основни принципи на изграждането му. Голяма част от неяснотата около него се дължи на взаимната замяна на термини като приобщаване, интеграция, включване, специално образование, без задълбочено разбиране на процесите. Прецизирането на термините е важно, защото те крият различно съдържание в зависимост от ценностите, на които се основават.

Точното разбиране на ПО е важно, защото резултатите зависят от лежащите в основата му принципи и ценности. Освен това практическият опит постоянно развива определението на понятието. Нещо повече, то трябва да бъде отворено и да продължи да се развива, ако искаме ПО да стане реален отговор на предизвикателствата в образованието и защитата на човешките права.

ПО се насочва към образователната система и нейната промяна, докато интегрираното образование и специалното образование се съсредоточават върху детето и промяната в него.

Специалното образование иска да направи детето „нормално“, вместо да зачете специфичните му силни страни и характеристики.

Терминът „интегрирано образование“ най-често се употребява, за да означава процеса на настаняване на деца със специални образователни потребности (СОП), породени от увреждания или трудности при обучението в общообразователни училища (наричан също „включване“, особено в САЩ). Интегрираното образование се фокусира върху отделното дете, а не върху системата. Детето се разглежда като носител на проблема и то трябва да бъде „подготвено“ за интеграцията, вместо да се подготви училището. Въпросите дали детето наистина се учи, дали действително е прието и приобщено, се пренебрегват. По-голямата част

от ресурсите и методите са насочени към детето, а не към професионалното развитие на учителите и системата. „Интегрираното“ дете или е оставено да се справя без подкрепа със закостенялата общообразователна система, или му се отделя специално внимание, което го разграничава от неговите връстници.

Приобщаването означава ВСИЧКИ маргинализирани групи да станат част от определена общност (приятели; училище; мястото, където живеят). ПО означава всички деца, включително и тези със СОП, да бъдат заедно по време на обучението. На всеки ученик се предоставя образователна програма, която едновременно да е достатъчно сложна за него и да съответства на способностите му. Приобщаването отчита както потребностите на ученика, така и специалните условия и подкрепа, необходими на ученика и учителя за постигане на успех.

В приобщаващото училище всеки е еднакво добре приет и равнопоставен член на колектива. Удовлетворяването на СОП на учениците се осъществява с подкрепата на членовете на колектива и цялата училищна общност.

В основата на изграждането на ПО трябва да се обърне внимание на следните моменти:

- разработване на философия, поддържаща съответната приобщаваща практика;
- планиране на приобщаването;
- включване на учители, администрация и родители в образователния процес;
- формиране на разбиране за различността на децата със СОП във всички ученици и персонала, работещ в учебното заведение (детска градина, училище);
- обучение на целия персонал (вкл. охрана, работници в кухнята – всеки, който работи на територията на учебното заведение).

Често се приема, че практическото реализиране на ПО означава механично въвеждане на специфични техники и методи, подпомагащи индивидуалното обучение на де-

цата.

Счита се, че наличието на училище е достатъчно, за да се въведе приобщаващо обучение. Друга невярна представа е, че основна цел на образователните услуги е обучението да се извършва по обща програма, а не да задоволява индивидуалните образователни потребности на децата. Така се формира представата, че мълчаливото присъствие на децата със СОП в клас е нормална алтернатива на участието им в образователния процес.

Приобщаването не може да се осъществи във всички училища. За това съществуват значителни пречки :

- архитектурна недостъпност;
- децата със СОП често признават, че са необучаеми;
- голяма част от учителите и директорите на масовите училища не знаят достатъчно за различността и не са готови да включат децата със СОП в процеса на обучение;
- родителите на децата със СОП не знаят как да отстояват правата на децата си за образование, изпитват страх от образователната система.

Преодоляването на тези пречки е от съществено значение за въвеждане на принципите на ПО.

ПО не допуска децата със СОП да присъстват в училище само физически. Те трябва да са равнопоставени с връстниците си; да имат равен достъп до ежедневния образователен процес; да имат равни възможности за установяване и развиване на основните социални комуникации. Приобщаващото обучение трябва предварително да се планира и ефективно да се провежда; участниците в образователния процес трябва да са подготвени да прилагат стратегии и процедури, облекчаващи процеса на включване, т.е. социалната интеграция между съучениците; да са настроени позитивно и да разбират своите задължения; училищните програми и процесът на обучение трябва да отчитат индивидуалните потребности на всеки ученик; семейството активно да се включва в живота на училището.

Индивидуалните програми за обучение имат своите особености и трябва да отговарят на следните изисквания:

- да са приложими за всички ученици – не само за учениците със СОП;
- да се приспособяват към възможностите на ученика;
- да изразяват приемането и уважението към различността;
- да са приложими към всички съставни части на програмата и обичайните маниери на поведение в клас;
- да са задължителни за всички участници в образователния процес;
- да преследват възможно най-голямата успеваемост на ученика.

Учителите в приобщаващото училище трябва да бъдат специално обучени. Това не означава, че учителите от масовото училище не могат да работят в него. При новите условия те могат да бъдат успешни само ако са достатъчно гъвкави. Да са готови да прилагат различни подходи в работата си, а преодоляването на трудностите да бъде предизвикателство за тях. В основата на тяхната работа е уважаването на различността. От съществено значение е да могат да работят с другите учители като един екип и да прилагат в работата си препоръките на другите членове на колектива.

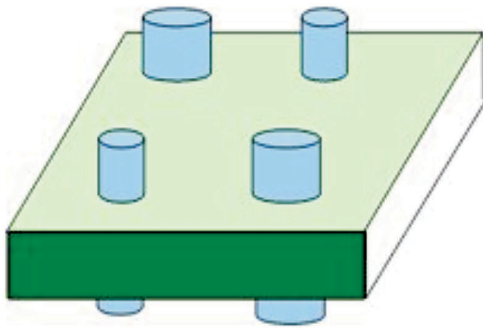
Най-значимите резултати от ПО са, че учениците получават възможност за значимо, активно и постоянно участие във всички мероприятия на общообразователния процес; адаптирането е колкото се може по-ненатрапващо и не съдейства за изработването на стереотипи; мероприятията са достатъчно сложни и са насочени към включването на ученика; индивидуалната помощ не отделя и не изолира ученика от естествения му среда; появяват се възможности за обобщаване и предаване на навиците; педагозите с обща и специална насоченост на преподаване си поделят задълженията в планирането, провеждането и оценяването на обучението.

Приобщените общности предполагат промяна на възгледите като цяло. ПО трябва да започне, колкото се може по-рано. То

дава възможност на всеки да бъде успешен. Много важни са социалните промени, които настъпват. Създават се общности, в които хората си партнират и всеки счита своя принос за важен. Ако принципите на приоб-

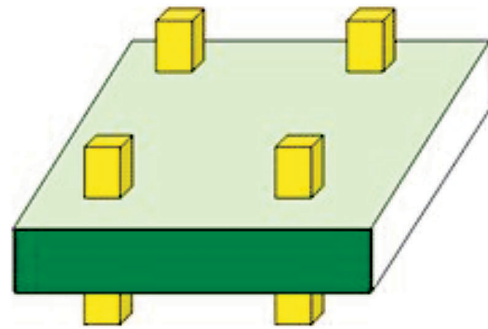
щаване започнат да се прилагат като начало дори от най-малките общности, резултатите от вложените старания ще са налице и опитът в това направление ще се разпространява.

“Масово” образование

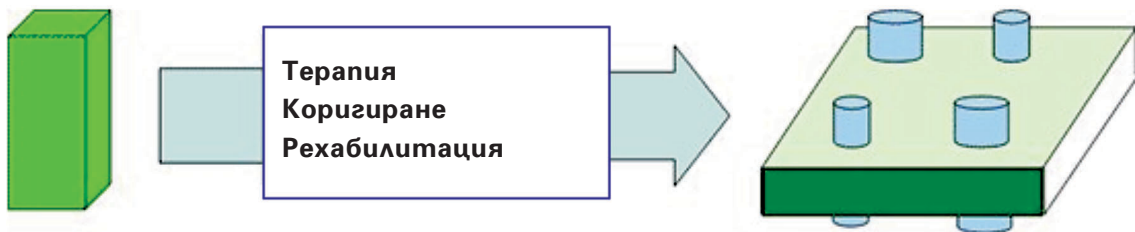
- “Обикновени” деца
- Кръглите трупчета са за кръглите отвори
- Обикновени педагози
- Обикновени училища

Специално образование

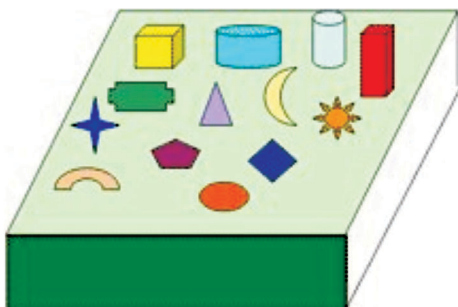
- “Особени” деца
- Квадратните трупчета са за квадратните отвори
- Специални педагози
- Специални училища

Интегрирано образование

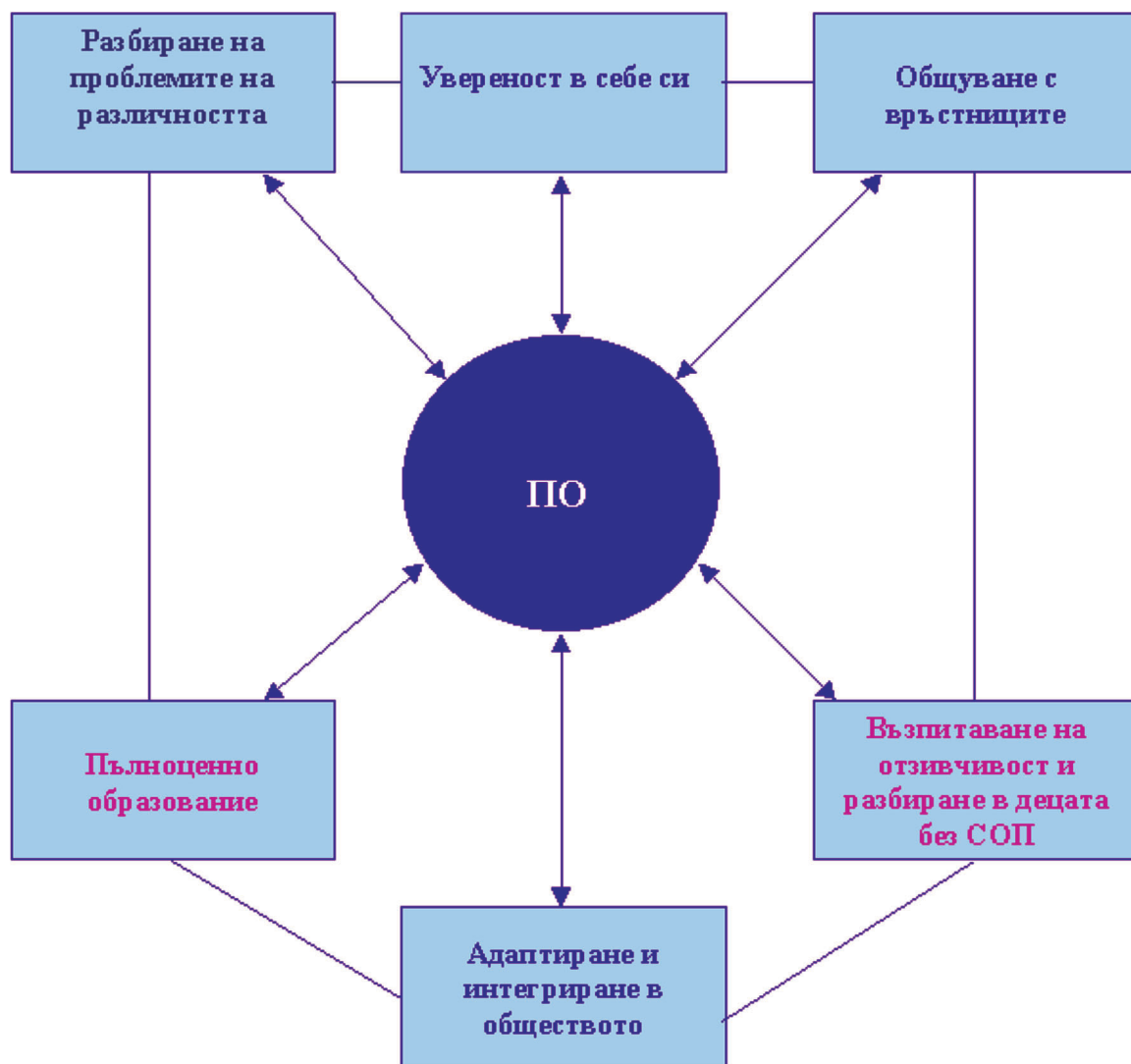

- Адаптиране на детето към изискванията на системата
- Превръщане на квадратните трупчета в кръгли
- Системата остава непроменена
- Детето или се адаптира към системата, или става неприемливо за нея

Приобщаващо образование

- Всички деца са различни
- Всички деца могат да учат
- Децата имат различни способности, ръст, възраст, произход, пол
- Адаптиране на системата към потребностите на детето

ПО дава възможност на всички да участват в живота на колектива в детската градина, училището, института, в предучилищния и училищния живот.

То притежава ресурси, насочени към стимулиране на равноправието на обучаваните и тяхното участие във всички аспекти на живота на колектива. Насочено е към развитие на способностите, необходими за общуване.

Всеки човек мисли и чувства по своему. Ценността му не зависи от неговите способности и постижения. За да се развиват, хората се нуждаят един от друг, трябва да общуват помежду си и да бъдат чути. На тези ценности се основава истинското образование. Неговото реализиране е възможно само при реални взаимоотношения. Подкре-

пата и приятелството на връстниците може да направи много повече от формалното обучение. Постиженията на децата със СОП се измерват по-скоро с това, което те могат да правят, а не с това, което не могат.

Приобщаването не е обикновена интеграция. То е много повече от интеграция. Младите хора учат заедно в масовото училище. Специалистите идват в училище само да помагат на децата със СОП. Така обикновеното училище се променя, променят се и децата, не само тези със СОП. Отделя се внимание на възможностите и силните страни на детето. Всички млади хора трябва да възприемат човешките различия като нормални. Младите хора живеят заедно с родителите си. Така подпомогнати от училищната и семейната среда, децата със СОП по-

лучават пълноценно и ефективно образование и могат да водят пълноценен живот. Техните възгледи и мнения стават важни за обкръжаващите ги.

Допускайки деца със СОП в масовото училище, трябва да се внимава това да не се превърне във формален акт и да се стигне до обособяване на специализирани класове

Източник:

<http://obrazovanie.perspektiva-inva.ru/index.php?465>

или децата да посещават масовото училище за 1 – 2 часа, идвайки от специализираното училище, без да им се предоставят равни възможности за действителна интеграция.

Не трябва да се забравя, че успехите на ПО се коренят в спазването на принципите на приобщаването и постоянната подкрепа оказвана на ученици и учители.

Е. Джерманова

ШВЕЙЦАРСКИЯТ МОДЕЛ ЗА ИНТЕГРАЦИЯ НА ДЕЦА С УВРЕЖДЕНИЯ В МАСОВИТЕ УЧИЛИЩА

През последните години проблемът, свързан с интеграцията на деца със специални образователни потребности (СОП) в масовите училища, е тема с особен акцент. Многобройните дебати в тази област предизвикват голям интерес от страна на педагози, родители и обществени организации. Въпросът засяга не само институциите и специалистите от областта на педагогиката, но и обществото като цяло, тъй като все по-често се налага да се определя мястото на тези хора в него. Не на последно място интеграцията на децата с увреждания се разглежда не само от хуманна гледна точка, но и от икономически аспект.

Дефиниране на термина “интеграция в училище”

Понятието “интеграция в училище” е термин, който все повече навлиза в употреба. Често обаче смисълът му остава неясен и може да има различни, дори противоречиви значения. Понякога специалистите по педагогика го характеризират по начини, някои от които се възприемат като сегрегационни. Под “интеграция в училище” трябва да се разбира съвместното обучение на децата с увреждания с т. нар. нормални деца в обикновени класове в масовите училища. В рамките на това обучение децата с увреждания получават необходимата педагогическа и терапевтична помощ, от която се нуждаят, за да бъдат задоволени техните специални

потребности, при това без да бъдат изолирани. Интеграцията е педагогическа мярка, която гарантира адекватно и индивидуално обгрижване на всички ученици. Целта е децата в неравностойно положение да бъдат оптимално интегрирани в обществото.

Международни тенденции при интеграцията в училище

Проведената през м. юни 1994 г. в Саламанка, Испания, световна конференция по въпросите на възпитанието и образованието на деца със специални образователни потребности завършва с приемането на декларация, която по своя статут представлява ръководство за действие на правителства, международни организации, национални агенции, неправителствени организации и др. В нея ЮНЕСКО заема твърдо позицията “за” интеграцията на такива деца в масовите училища, което се определя като “най-доброто средство за премахване на дискриминацията, за създаване на общности, където всички да се чувстват добре, за израждане на интегрирано общество и за образование, достъпно за всички”. Интегрираното училище предлага качествено обучение за по-голяма част от учениците и увеличава ефективността му, като не на последно място се увеличава финансовата рентабилност на цялата училищна система.

Интеграция в Швейцария

Швейцария, както и останалите 91 дър-

жави (между тях и България), е ратифицирала Декларацията от Саламанка. В различни доклади на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) обаче тя се окачествява като една от държавите в Европа с най-слаба интеграционна политика. През 2002 г. около 6% от всички швейцарски ученици са се обучавали в специални, т.нар. ресурсни (помощни) училища. Експерти в областта на специалната педагогика са установили, че през последните 20 години се е засилила тенденцията към сегрегация и степента на изолация се е повишила с почти 50%. Това повишение може да се установи на първо място в специалните класове, където учат деца с леки дефекти или незначителни проблеми. Този факт е твърде обезпокоителен и говори за липса на толерантност към по-различните деца в публичните масови училища.

Новият финансов бюджет на Швейцария и разпределението на задачите между Федерацията и кантоните, които ще влязат в сила от м. януари 2008 г., дават надежда за по-добри шансове за интегрирането на децата със СОП в масовите училища. Здравноосигурителният фонд, от който се финансират в момента ресурсните училища, преминава към кантоните. Във федералния закон за равнопоставеността на инвалидите се регламентира, че задача на кантоните е да спомогнат за интеграцията на децата и младежите с увреждания в масовите училища (член 20). В момента прилагането на този член води до значителни различия в отделните кантони.

По отношение на качеството и ефективността на преподаването в интегрираните училища трябва да се отбележи, че подходите и вземането на решения се основават на научни изследвания, които от години се прилагат на практика в различните държави.

Какво показват научните изследвания в областта на интеграционната политика

- Въздействие върху децата с увреждания

Резултатите от международните изс-

ледвания показват, че напредъкът в обучението на учениците с увреждания, които посещават масовите училища и там получават помощ от дефектолози и друг специализиран персонал, е същият и дори по-голям от този на децата с увреждания, посещаващи ресурсни училища.

Що се отнася до социалните аспекти на интеграцията, ситуацията е доста противоречива. Едно от предимствата на интеграцията в училище е, че се избягва социалната изолация на детето, тъй като то в повечето случаи посещава училище, близко до дома му, и има възможност да контактува със съучениците си освен в училище и извън него. Различните изследвания показват, че действително интегрираното обучение предоставя на учениците с увреждания по-големи възможности за общуване и сътрудничество с останалите деца от техния клас, отколкото "сегрегативните" класове. Много често деца със СОП, които са интегрирани в нормални класове, се социализират по-трудно. Те по-рядко са предпочитани като приятели или високо ценени другарчета, а и останалите деца ги избягват при игра или други училищни и извънучилищни дейности. Това се наблюдава преди всичко при ученици, които имат трудности при учене, общуване със съучениците или имат забавено развитие. Установено е например, че деца със слухови или зрителни увреждания, интегрирани в масовите училища, имат относително неутрален статут и по-добри прогнози за социализиране. Друго наблюдение показва, че социалната интеграция на учениците с увреждания не настъпва автоматично. За тази цел е необходимо да се разработят стратегии за интегрираните класове, които да стимулират социалните отношения и да улесняват приемането на децата със СОП.

- Въздействие върху т. нар. нормални деца

Изследвания за въздействието на интегрирането върху децата, които учат в един и същ клас заедно с деца със СОП, показват, че при тях не се наблюдават проблеми с ученето, които да са следствие от

съвместното обучение. Напротив, отбелязват се някои положителни въздействия, като напр. изграждане на чувство на съпричастност, добронамереност и толерантност към инвалидите и по-различните хора.

- Въздействие върху учителите

Нагласата на учителския колектив е от голямо значение за успешното интегриране на децата със СОП. Оказва се, че от тяхното участие до голяма степен зависи как ще протече процесът на интегриране. Изследвания, проведени в различните държави, показват че често учителите, въпреки своята положителна нагласа към интеграцията, имат противоречиво отношение към този процес, когато трябва да се приложи на практика. Дори понякога се наблюдава отрицателно отношение към интеграцията на деца със СОП поради страх от затруднения в учебния процес. От друга страна, практиката показва, че учители, които вече имат опит в съвместното обучение на ученици със и без СОП, са си изградили положителна нагласа към интеграционния процес. Това важи с особена сила за случаите, когато учителите са подкрепяни и получават помощ от специализиран персонал (терапевти и учители по отделни предмети), който придружава класа и преподавателите и когато се редуцира броят на учениците в клас. Изследвания върху стресовите фактори, на които са подложени учителският и помощният персонал в такива класове, показват важноста на тези условия. От друга страна, интеграцията в училище изисква интензивно сътрудничество между "обикновените" и ресурсните учители, а понякога се налага и включването на допълнителен персонал. Трябва да се подчертае, че сътрудничеството между различните видове учителски и медицински персонал изисква голяма гъвкавост и притежаване на фундаментални професионални и хуманни знания и умения.

- Въздействие върху родителите

С изключение на родителите на деца с

много тежки увреждания, които са на твърде различни мнения по въпроса за интегрирането, мнозинството от родителите на деца със здравословни проблеми подкрепят процеса на интеграция на техните деца в масовите училища. Проведените интервюта с такива родители в различните държави показват, че по-голяма част от тях са доволни от грижите за техните деца. Трябва обаче да се отбележи, че делът на доволните родители, чиито деца с увреждания са в интегрирани училища, не е по-висок от този на родителите, чиито деца се обучават в ресурсни училища или в специализирани класове. Посочените предимства или недостатъци се дължат на организацията в съответните класове/училища.

Интеграцията в училище, когато е реализирана с подходяща подкрепа и помощ, е добро начинание не само от етични, но и от емпирични съображения. Проведените изследвания в тази област показват, че такава интеграция е необходима и тя има повече предимства, отколкото недостатъци.

В Швейцария инициативата "едно училище за всички" се сблъсква с някои пречки. На първо място това е селективността на швейцарската училищна система и нейната тенденция да се "освобождава" посредством ресурсни структури. В случай че се поеме по пътя на стимулиране на интеграцията в училище, е необходимо внимателно да се планира съответният подход, да се приемат подходящи мерки за подпомагане и да се въведат специални образователни възможности за обучение на учителския и терапевтичния персонал. Към настоящия момент най-важната стъпка за интеграция на децата със СОП в масовите училища в Швейцария е да се прекратят дебатите "за" и "против" интеграцията, а усилията да се насочат към създаването на условия и ресурси, чрез които тя да се осъществи на практика, и по този начин да се осигури високо качество на обучението на всички деца.

Източник:

http://www.agile.ch/t3/agile/fileadmin/Zeitschrift/agile_4_06_d.doc, с. 4-8

Ю. Дичева

ОРГАНИЗАЦИЯ НА ОБУЧЕНИЕТО НА ДЕЦА СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ ВЪВ ФРАНЦИЯ

През последните години във Франция са направени редица изменения в областта на законодателството, защитаващо правата на хората с увреждания. От особено значение са промените в сферата на образованието на децата със специални образователни потребности (СОП). През 2004 г. в началните училища в страната са приети 96 400 деца със СОП, а в средните училища - 37 442 деца.

Интеграционните процеси при обучението на децата, страдащи от тежки заболявания, децата с увреждания и социални затруднения във Франция са организирани в четири сектора:

- сектор за училищна адаптация и интеграция;
- медико-образователен сектор;
- социално-образователен сектор;
- здравен сектор.

Отговорността за интегрирането на нуждаещите се деца в училищната система носи Министерството на образованието. В зависимост от тежестта на заболяването им, тези деца се приемат в обикновени класове, специализирани паралелки в обикновените училища или специализирани учебни заведения. Според последните законови изменения, приоритет при обучението на децата със СОП е включването им в общообразователната система. Съгласно указ N 1752 от 2005 г. за всяко дете е необходимо разработването на *индивидуален* педагогически, образователен и терапевтичен проект. Този проект определя формите на интеграция (индивидуална или групова; в рамките на целия учебен срок или за определен период от време), а също и целите, които трябва да се постигнат, и ресурсите, които трябва да се използват.

➤ **Организация на специалното обучение в рамките на общообразователната система**

В **предучилищните и начални училища** са обособени интегрирани училищни класо-

ве (CLIS), които имат за цел обединяването на деца, страдащи от физически, умствени и сензорни увреждания. Тези деца не могат да бъдат записани директно в обикновени паралелки, но не се налага и приемът им в специални учебни заведения. Има няколко вида такива класове:

CLIS 1 – за деца с умствена изостаналост;

CLIS 2 – за деца със слухови увреждания;

CLIS 3 – за деца със зрителни увреждания;

CLIS 4 – за деца с двигателни проблеми.

Основните задачи на този педагогически подход са: използването на динамиката на груповото обучение, персонализирането на целите и педагогическите процедури и постигането на по-голяма самостоятелност на учениците с различни затруднения.

Груповата интеграция на децата със СОП **в средните училища** се извършва в **педагогически единици за интеграция (UPI)**. Те са въведени в средата на 90-те години първоначално в някои колежи, главно за обучението на деца с умствена изостаналост. Постепенно в тези класове се включват и деца с двигателни и сензорни увреждания. През 2000 г. във френските средни училища има общо 303 UPI.

В **средните училища** за децата със СОП е организирано и *специално адаптирано общо и професионално обучение*. То е насочено към придобиването на професионални квалификации. Такова адаптирано обучение може да се провежда в специални **секции за общо и професионално адаптирано обучение (SEGPA)** към коледжите. В тях, за разлика от класовете UPI, се обучават основно деца със сериозни проблеми при усвояването на учебния материал и социални трудности. При този тип обучение учениците са разделени в групи от средно 16 ученици.

Адаптираното обучение се предлага също и в **регионални учебни заведения за адаптирано обучение (EREA)**. Те са предназ-

начени за деца с различни заболявания, като обучението в тях е организирано в зависимост от вида на тяхното увреждане. В тези структури се прилагат същите педагогически принципи като тези в SEGPA. Сред тях най-голям е броят на регионалните заведения за обучение на деца с тежки увреждания и трудности при усвояването на учебния материал (73 от общо 80 EREA). В страната има пет регионални заведения за деца с двигателни заболявания и три за деца със зрителни увреждания.

По данни на Министерството на образованието на Франция през 2005 г. общият брой на групово интегрираните ученици със СОП в масовите училища е 162 061, от които в :

CLIS (в начални училища) - 39 830 деца;

UPI (в средни училища) - 7 765 деца;

SEGPA (адаптирани общи и професионални секции) - 103 668 деца.

Основната отговорност за качествено обучение на децата със СОП носят учителите, които с помощта на училищните психолози трябва да могат да определят, следят и разбират трудностите на своите ученици, да намират подходящия педагогически подход и да оценяват постигнатите резултати. В случаите, когато този процес не е достатъчно ефективен или когато това е единственият добър вариант, се прибегва до *специализирана помощ*.

Тази помощ се осъществява от специализирани звена, организирани в мрежа, в които участват училищни и специализирани педагози. Тези педагози трябва да притежават сертификат CAPA-SH (професионален сертификат за специализирана помощ, адаптирано обучение и обучение на деца със СОП) или 2CA-SH (допълнителен сертификат за адаптирано обучение и обучение на деца със СОП).

➤ **Организация на специалното обучение извън рамките на общообразователната система**

Източник:

<http://194.78.211.243/Eurybase/Application/frameset.asp?country=FR&language=EN>

Обучението на децата със СОП **извън рамките на масовите училища** е организирано в три сектора:

- медико-образователен;
- социално-образователен;
- здравен.

Общата отговорност за системите и структурите на медико-образователния сектор носи Министерството на социалните грижи, а отговорността за обучението в този сектор - Министерството на образованието. Съществуват няколко различни вида институции:

- Медико-образователни центрове - те обединяват бившите медико-педагогически и медико-професионални центрове и в тях се обучават деца с умствени заболявания.

- Центрове за деца с множество увреждания - страдащи от умствени и двигателни увреждания;

- Специализирани образователни центрове за деца с двигателни увреждания;

- Специализирани образователни центрове за деца със зрителни заболявания;

- Специализирани образователни центрове за деца със слухови заболявания;

- Специализирани образователни центрове за глухи и слепи деца;

Дейността на **социално-образователния сектор** се ръководи изцяло от Министерството на социалните грижи. Тук се осигурява защита на деца, лишени временно от родителски грижи, и законова защита на малолетни престъпници, чиято форма на обучение се определя от съда за непълнолетни правонарушители.

Всяка година във Франция между 12 хил. и 15 хил. ученици прекъсват обучението си в училище поради здравословни причини: злополуки, хронични заболявания и др. Тяхното понататъшно обучение е организирано в т.нар. **здравен сектор**, където учебният процес може да продължи: в болници, здравно-ориентирани детски центрове, в техните домове или дистанционно.

ДОСТЪПЪТ ДО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ НА СТУДЕНТИ СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ В ЕВРОПА

Във всички страни от Европейския съюз (ЕС) политиката във висшето образование е насочена към увеличаване на броя на приетите и завършващите студенти. На национално ниво отделните страни прилагат различни подходи в тази посока, но общата цел за всички тях е да се стимулира и подпомогне участието на студентите със специални образователни потребности (СОП).

➤ **Нормативна уредба за достъпа до висше образование на студенти със СОП**

Във всички държави законодателството защитава правата на студентите със СОП както по отношение на достъпа им до висше образование, така и по отношение на осигуряването на подкрепа по време на цялото им следване. Съществуват различни форми на законодателна подкрепа.

Общо законодателство, засягащо правата на хората с увреждания

Това законодателство засяга всички публични услуги, организации и др. и гарантира правата за достъп до тези услуги. Някои държави като **Исландия** и **Дания** прилагат международното законодателство в тази област, по-специално законодателството на Организацията на обединените нации за *Изравняване на правата на хората с увреждания*. В **Малта**, **Румъния** и **Швейцария** действа национално законодателство, обхващащо всички аспекти на публичните услуги, като подкрепата на студентите със СОП се осъществява в тази законодателна форма.

Държавите могат да имат и повече от един закон или наредба, гарантиращи равенство на възможностите. Пример в това отношение е **Германия**, където съществува група от антидискриминационни закони, но по отношение на висшето образование студентите сами отговарят за достъпа до необходимите им услуги чрез правомощията, които те имат като лица с увреждания.

Общо законодателство със специ-

фични елементи, отнасящи се до висшето образование, и засягащо правата на хората с увреждания

Съгласно Глава *Образование* на Закона за защита от дискриминация на хората с увреждания във **Великобритания** е противозаконно учебните заведения да дискриминират хората с увреждания. В основата си този закон има три съществени елемента: разширено описание на видовете увреждания; очертаване на общите задължения на организациите за насърчаване на равнопоставеността и на специфичните задължения на висшите учебни заведения в тази посока.

Във **Франция** новият закон от февруари 2005 г. защитава основните права на хората с увреждания, а освен това съществуват и укази (Decrets d'Application), засягащи конкретно висшето образование на тези лица.

Италия има подобен закон, защитаващ основните права на хората с увреждания, който включва и специфични части, свързани с висшето образование.

Специфично законодателство, свързано с висшето образование

Този тип законодателство също може да има различни форми. В някои страни законодателството задължава висшите учебни заведения ежегодно да приемат определен процент студенти със СОП. Например в **Гърция** и **Испания** минимумът е 3%, а в **Португалия** 2% от местата са "запазени" за тези студенти. В **Испания** студентите със СОП имат еднакви права за достъп до висше образование с останалите студенти. В **Италия** продължителността на кандидат-студентския изпит на младежите с увреждания може да бъде увеличена с 50% и по време на изпита те могат да ползват подпомагащи средства. Освен това тези студенти ползват намаление при таксите за обучение (в зависимост от тежестта на тяхното заболяване - между 66 до 100%) и в случаите, когато кандидатстват за стипендии, тях-

ното представяне по време на обучението се оценява по специален начин. В **Гърция** всички студенти със СОП могат да бъдат приети във висшите учебни заведения, освен случаите, в които Министерството на образованието налага специфични решения за забрана като например слепи лица да не могат да следват медицина.

В някои страни действа специализирано законодателство, съгласно което на студентите със СОП могат да се отпускат допълнителни грантове и финансова помощ - **Естония, Испания, Полша и Португалия, Дания**. В **Германия**, съгласно Федералния закон за образование и подкрепа, студентите със СОП могат да получават допълнителна финансова помощ, която да покрива ежедневните им разходи в случаите, когато те трябва да се обучават по-дълъг период от време от своите връстници. Освен това за покриване на разходите, свързани с тяхното заболяване, тези студенти могат да кандидатстват за специална подкрепа съгласно SGB II and SGB XII - два от дванадесетте нови закона, приети през 2005 г., са свързани със социалното подпомагане в различни области.

Друга форма на специализираното законодателство в тази област е даването на специфични пълномощия за подпомагане като например възможността за алтернативно определяне на времето и мястото за провеждане на изпитите. Такава е практиката в **Австрия, Кипър, Унгария, Италия и Дания**.

➤ **Услуги в подкрепа на студентите със СОП на национално ниво**

В отделните страни на национално ниво се предлагат различни услуги и работят различни организации, осигуряващи подкрепа и консултации на студентите със СОП. Такива организации действат във Фламандската общност на **Белгия** (Фламандски център за експертиза на заболяванията и висшето образование), **Холандия, Великобритания** (Национално бюро за студентите със СОП) и **Германия** (студентската организация Deutsches Studentenwerk).

В **Италия и Франция** съществуват спе-

циални национални структури - Националната конференция на Съвета на ректорите и координиращото звено към Министерството на образованието, които ръководят и изготвят препоръки към подкрепата, която се оказва на институционално ниво.

В **Исландия, Португалия и Швеция** на национално ниво се осигуряват публично финансирани услуги, които предоставят на студентите със СОП информация за законодателството, правата и помощта, които са на тяхно разположение.

Национални или неправителствени организации, които предлагат помощ и консултации на студентите със СОП, съществуват в **Унгария, Норвегия, Полша, Румъния и Испания**. В **Норвегия** двете основни организации на хората с увреждания имат специфична политика по отношение на висшето образование.

Основната дейност на националните организации е насочена към осигуряването на различни форми на специализирана информация, която е предназначена както към студентите със СОП, така и към висшите учебни заведения и по-специално към преподавателския състав, работещ с тези студенти.

Освен това на национално ниво има и други задачи, с които различните организации са ангажирани в различна степен:

- повишаване на общата загриженост по отношение на правата и правомощията на студентите със СОП;
- координиране на различните източници на информация, които са на разположение на студентите със СОП и висшите учебни заведения;
- обединяване в мрежа на екипите, оказващи подкрепа на институционално ниво;
- организиране на форум, на който групите с различни интереси и заинтересованите лица да се срещат и обменят информация по въпросите за достъпа до висше образование на студентите със СОП.

Основният въпрос, който се дискутира в много от страните, е не само кой ще изпълнява тези функции и задачи, но и как да се постигне оптимална координация между отделните служби.

➤ **Подкрепа за студентите със СОП на институционално ниво**

Доклади или планове за действие за студентите със СОП

Все повече висши учебни заведения в Европа изготвят доклади за тяхната политика и/или планове за действие в подкрепа на студентите със СОП, които са публично достъпни (чрез техните интернетстраници или проспекти). В **Швеция** и **Норвегия** това е задължително, като в Норвегия се изисква тези доклади периодично да се актуализират. Новото законодателство в Холандия налага въвеждането на такава практика във всички висши учебни заведения.

Въпреки че не е задължително, почти всички висши учебни заведения във **Франция**, **Унгария**, **Исландия**, **Италия** и **Великобритания** имат такива планове за действие. Със заповед на министъра на образованието от 2002 г. в **Унгария** всяко учебно заведение се задължава да разработи свои собствени наредби за студентите със СОП, които да регулират видовете техническа и персонална помощ, осигурявана от института.

В **Чешката република** подкрепата се урежда на индивидуално ниво, като за всеки студент със СОП се изготвя учебен план. В **Германия** планове за действие и доклади се разработват само на национално ниво.

Услуги, служби и екипи в помощ на студентите със СОП

В повечето висши учебни заведения в Европа няма стандарти за организирането на услугите и помощта, както и за достъпа до тези услуги за студентите със СОП.

Въпреки че отделните страни по различен начин организират тази подкрепа, се очертават три основни форми:

- Контактни лица или координатори, осигуряващи помощ и консултации по учебните въпроси;
- Услуги, служби или бюра за подкрепа;
- Комплексни услуги, осигурявани от екипи от настоящи и съветници с различни професионални квалификации.

В **Австрия**, **Германия**, **Кипър**, **Чешката република**, **Фламандската общност на Белгия**, **Франция**, **Унгария**, **Исландия**, **Ирландия**, **Италия**, **Холандия**, **Норвегия** и **Швеция** изискваният минимум е всяко висше учебно заведение да има определено контактното лице и координатор за студентите със СОП. В Норвегия законът изисква определянето на контактното лице, но все повече като стандарт се налага въвеждането на ресурсни екипи. Освен това в по-големите университети на някои страни като **Австрия**, **Италия**, **Холандия**, **Норвегия**, **Испания** и **Швеция** подкрепата на студентите със СОП се осигурява от специализирани звена, включващи професионалисти от различни области.

Поради непрекъснатото увеличаване на броя на студентите с различни потребности се налага подкрепата да се осигурява от екипи и да се разшири кръгът на предлаганите услуги. Развитието на тази положителна тенденция обаче се забавя от различни фактори. Най-важният от тях е свързан с начините и източниците на финансиране на подкрепата, услугите и персоналната помощ.

Видове услуги за студентите със СОП на институционално ниво

Вид подкрепа	Държава
Академична подкрепа	Кипър**, Чешка Република, Дания, Белгия (Фламандска общност), Франция, Германия, Унгария, Исландия, Италия, Малта, Холандия*, Норвегия, Полша, Испания, Швеция
Осигуряване на специализирани учебни помощни материали Наставяване/общезитие	Кипър**, Чешка Република, Дания, Белгия (Фламандска общност), Франция, Германия, Унгария, Исландия, Италия, Малта, Холандия*, Норвегия, Португалия, Испания Кипър**, Чешка Република, Белгия (Фламандска общност), Франция, Германия, Унгария*, Исландия, Италия (не всички вузове), Холандия*, Норвегия, Португалия*, Полша
Здравни услуги	Белгия (Фламандска общност), Франция, Унгария*, Исландия (само за студенти с умствени заболявания), Италия (не всички вузове), Холандия*, Норвегия, Португалия*
Финансова помощ	Белгия (Фламандска общност), Дания, Франция, Унгария*, Италия, Холандия*, Норвегия*, Португалия*, Испания (във връзка с таксите)
Съвети и консултиране	Чешка Република, Белгия (Фламандска общност), Франция, Германия, Унгария, Исландия, Италия (не всички вузове), Малта, Холандия*, Норвегия, Португалия*, Испания, Швеция

Легенда:

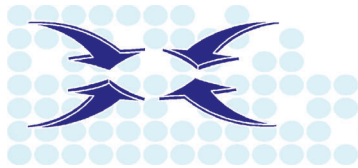
* като елемент от общите услуги, предлагани на всички студенти

** Университетът в Кипър и някои частни висши учебни заведения

Източник:

http://www.european-agency.org/site/info/publications/agency/ereports/docs/18docs/thematicpublication_en.doc

С. Богданова

ИНФОРМАЦИОННИ СИСТЕМИ И ИНСТРУМЕНТИ, ПРИЛОЖИМИ В ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

ПОЛИТИКА НА ПРИОБЩАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ ЧРЕЗ ИНФОРМАЦИОННИ И КОМУНИКАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ ВЪВ ВЕЛИКОБРИТАНИЯ

Агенцията за комуникации и технологии в образованието на Великобритания (The British Educational Communications and Technology Agency, ВЕСТА), която партнира на Министерството на образованието за ефективното използване на информационните и комуникационните технологии (ИКТ) във всички сфери на образованието, обръща специално внимание на ролята на ИКТ за реализиране на политиката на приобщаване в образованието.

В основата на дейността на ВЕСТА, обвързана с инициативите на правителството от 2005-2006 г. за развитие на приобщаващото образование, стои разбирането, че приобщаващото образование трябва да се разглежда като процес на нарастване на присъствието, на участието и на постиженията на всички учащи се в гостоприемна образователна среда, отговаряща на техните собствени общностни потребности. От тази гледна точка приобщаващото образование може да се разглежда като форма на персонализирано обучение, за което ИКТ имат ключова роля.

ИКТ могат да подпомогнат всеки обучаващ се (а така също и специфични групи учащи се) в премахването на бариерите за приобщаване. ИКТ могат да се прилагат едновременно и като среда, и като инструмент в процеса на приобщаване.

Политика на приобщаване

Политиката на приобщаване в образованието във Великобритания се базира на редица законодателни актове като:

- Закона за специалните образователни потребности и за уврежданията от 2001 г.;

- Дългосрочната стратегия за деца със специални образователни потребности;

- Програмата “Да отстраним бариерите пред постиженията” от 2004 г.

В обхвата на политиката на приобщаване се включват следните целеви групи:

- Момичета и момчета;
- Етнически и верски малцинства, пребиваващи, търсещи убежище и бежанци;
- Ученици, които се нуждаят от подкрепа за обучение по английски като допълнителен език;
- Ученици със специални образователни потребности;
- Нагарени и талантливи ученици;
- Ученици, грижата за които е отговорност на местните власти;
- Болни деца; младежи, грижещи се за инвалиди; деца от семейства в стресова социална среда; бременни ученички и майки тийнейджърки;
- Ученици, застрашени от недружелюбно отношение или в риск от отпадане от общообразователната система.

Програма за действие “Всяко дете е важно”

Разработената програма за действие “Всяко дете е важно” разширява приоритетите на образованието към подобряване на резултатите на всички деца и към преобразяване на услугите за деца.

Е-стратегия “Harnessing Technology”: да използваме технологията, за да променим обучението и обслужването на децата

Е-стратегията от 2005 г. “Harnessing Technology: Transforming Learning and Children’s

Services” е ясна и последователна стратегия за използване на ИКТ за ефективно доставяне на образование във всички сектори. Една от четирите основни цели на стратегията е включването на учащи се, принадлежащи към труднодостъпни групи, подкрепа за по-мотивирани начини на обучение и осигуряване на по-голям избор за това как и къде да се провежда обучението.

Целта на стратегията е чрез съвременните технологии да се посрещнат потребностите на всеки учащ се, като се осигуряват иновации и надеждни услуги. Освен това се признава фактът, че някои учащи се нуждаят от допълнителна помощ или ресурси. В стратегията се набляга на персонализираното обучение, което да посреща индивидуалните потребности на учащите с помощта на разработки като например персонално пространство за обучение и електронно портфолио.

Опорните точки на стратегията определят различните специфични действия, насочени към социално приобщаване, осигуряващо достъп до релевантна информация чрез Интернет за изолирани социални групи.

Стратегията има и друга цел - да осигури предимството на Великобритания по отношение на цифровизацията и да я превърне в първата страна, където е преодоляно цифровото разделение.

Проектът “Приобщаване чрез иновации”

Проектът “Приобщаване чрез иновации” от 2005 г. е насочен към проблемни социални групи и проучва ролята на ИКТ за осигуряване на равни възможности на повечето групи в неравностойно положение.

Според ВЕСТА ИКТ имат способността изцяло да преобразят образователните и жизнените възможности на хората с увреждания и на децата със специални образова-

телни потребности. Ролята на ИКТ за осигуряване на достъп до обучение и на взаимодействие за такива групи се потвърждава от проекта на ВЕСТА за комуникационна помощ (The Communication Aids Project, CAP), който показва, че интегрирането на спомагателни технологии в учебните програми променя качеството на обучението не само на учениците, за които са предназначени, но и на всички останали ученици.

Много специални училища представляват центрове по компетентност за използването на технологии и понастоящем осъществяват услуги в подкрепа на специфични групи ученици в общообразователните училища.

Други училища използват технологии, които да осигурят цялостното включване на учениците, а не само на местна почва.

ИКТ са еднакво важни и за ученици в риск от изключване. Така например на базата на Интернет и широколентови връзки, проектът “In on I.T.” в Лондон е предназначен за ученици със специални образователни потребности, които временно са извън училище поради изключване, фобия от училище или други причини. Целта на проекта е не да създава алтернативни програми, а да разширява съществуващите чрез използване на ИКТ.

Иновативните решения, които капитализират силата на ИКТ, намират все по-широк обхват във всички сектори на образователната структура на Великобритания. Регионални иновативни решения са базирани на използването на мобилните технологии, осигуряващи интернет достъп за множество малки общности. Създаването на цифрови съдържания се насърчава чрез въвеждането на кредитни схеми за закупуване на портативни компютри.

Източник:

ICT and inclusion

<http://www.becta.org.uk/corporate/publications/documents/BV%20Inclusion.pdf>

М. Стоянова

КОМПЮТЪРНО ОБУЧЕНИЕ НА УЧЕНИЦИ С ФИЗИЧЕСКИ УВРЕЖДАНЯ И УМСТВЕНА ИЗОСТАНАЛОСТ В ГЕРМАНИЯ

Мултимедийна платформа, подпомага обучението на ученици с умствена изостаналост

Германски педагози и специалисти в областта на софтуера участват в проекта "Medienoffensive Schule II – Sonderpädagogik" за обучение на ученици с умствена изостаналост. За целта е създадена концепция за мултимедийна платформа, чиято задача е да се отстранят съществуващите в момента проблеми, а именно:

- Липса на адекватно съдържание (за съответната възраст, за индивидуалното ниво на възприемане);
- Невъзможност да бъдат реализирани необходимите приспособления;
- Невъзможност за актуализиране;
- Претоварени и заплетени екранни конфигурации;
- Технически проблеми (несъвместимост с различните операционни системи и компютри с по-малък капацитет).

Целта на проекта е да се създаде отворен, с възможности за разширяване мултимедийен инструмент, който да може да използва оптимално потенциала на новите медии по отношение на възможностите на учениците с умствени увреждания. Съществено изискване към проекта е, от една страна, да се гарантира отвореността и способността за разширяване на този продукт, а от друга страна, той да бъде лесно приспособим към тази група ученици.

Мултимедийната платформа се състои от локално базиран модул и от интернет платформа с възможности за разширяване, актуализиране и предоставяне на интернет услуги. Тя се основава на системата FreeStyler, разработена от изследователска група COLLIDE (COLlaborative Learning in Intelligent Distributed Environments) от Университета Дюисбург-Есен, Германия, за целите на обучението на деца с умствени увреждания. Този модул може да бъде използван и без достъп до интернет платформата и услугите.

За изработването на дизайна на мултимедийната платформа са взети предвид следните критерии:

- *Използване на мулти- и хипермедийни елементи в платформата*

Най-сериозният проблем за хората с умствена изостаналост се състои в затруднения процес на възприемане. Изработването на цялостния софтуер е съществен фактор за улесняване на контакта между човека и машината. За тази цел е необходимо да се спазват общовалидните стандарти за пригодност. Друг фактор е способността на потребителите за разпознаване и възприемане на съдържанието на представения материал.

- *Представяне на съдържанието съобразно възрастта на потребителите*

По-големите ученици с умствена изостаналост са принудени да използват софтуера, който се ползва в масовите начални и основни училища. При определени обстоятелства това води до негативни последици върху мотивацията за обучение. За тази цел медийната платформа е разработена с многообразни изображения за различните възрастови групи.

- *Безпроблемно използване*

Много комерсиални софтуерни програми не биха могли да се използват изцяло или частично при обучението на деца с умствена изостаналост, тъй като те не са пригодени към техните специфични потребности. В такива случаи използваният софтуер трябва да се разчита например със специален екранен четец, а външните устройства да се обслужват със специални клавиатури, мишки или превключватели.

- *Минимални технически изисквания към учителите*

Високите изисквания към учителите да владеят софтуера за обучение на деца с увреждания често създават проблеми. По тази причина създадената медийна платформа е конструирана така, че софтуерната прог-

рама да може веднага и лесно да бъде приложена на практика. За да се въведат индивидуални разширения или нови теми, в платформата се интегрира специално устройство, което подпомага учителите във всички детайли и улеснява обслужването.

- *Компактност по отношение на различните хардуерни и операционни системи*

Тъй като използваната компютърна техника за обучението на деца с умствена изостаналост се различава в значителна степен от обичайната по отношение на нейните възможности и използваните операционни системи, тя трябва да се проектира във възможно най-компактен вид.

- *Диференцирани обратни съобщения и помощни средства*

Те са необходими, за да улесняват и подпомагат общуването на учениците с компютъра с цел учебните материали да са достъпни и лесно разбираеми. Учителите трябва да получават информация чрез мета-данни за активността и действията на учениците и да могат да им указват помощ.

Софтуер за обучение на ученици с физически увреждания

Концепциите за изработване на софтуер за обучение на ученици с физически увреждания се съобразяват със следните особености:

- *Математическо изображение на компютър*

При ученици с физически увреждания, които са интегрирани в масови училища и се обучават с помощта на компютър, в повечето случаи проблеми създава изображението на основните аритметични действия, алгебрата и геометрията.

Целите на софтуерните специалисти са:

- о Да се изработи каталог по определени критерии за смислени решения в различни училищни ситуации;

- о Да се класифицира и тества (в сътрудничество с учители) специалният софтуер по следните критерии: пригодност, лесно обслужване, цена/технически възможности, поемане на разходите и др.

- о Да се изработи концепция, относя-

ща се до учениците с увреждания и специализираните учебни заведения, обучаващи такива деца, която гарантира, че ще бъдат осигурени необходимите компетентности за прилагането на такива технически решения.

- *Обмен и трансфер на информация*

Във всяко училище, където се обучават деца с физически увреждания, работят специалисти, които имат опит в работата с компютри и електронни устройства. Те трябва да притежават фундаментални знания за хардуера и софтуера, както и елементарни умения за ежедневна работа с всякакви други устройства.

Усилията на специалистите, изработващи концепцията на софтуер за обучение на деца с физически увреждания, са насочени към следните ключови моменти:

- о Да се разработи и поддържа интернет страница с форум, където да съществуват текстове, съобщения за наличен опит и типични примери във всички области, релевантни на този бранш. Във форума могат да се обменят опит и мнения.

- о Да се изработи концепция, чрез която да се осигури обмен на опит на регионално ниво между училищата за деца с физически и умствени увреждания и регионалните мултимедийни институции за обучение.

Всички мерки трябва да се приложат така, че обменът на информация да се осигури не само по време на проектирането, а и след това.

- *Квалификация и трансфер на компетентности*

Предпоставка за работа в тази област е наличието на технически и диагностични умения както при преподавателите, така и при учениците. Допитване до работодателите в тази сфера показва, че те не само изпитват необходимост от квалификация, но и имат готовност да я получат. Разработени са:

- о Стандарти за квалификация на учителите за компютърно обучение в училища за деца с увреждания;

- о Предложения за различни форми за получаване и трансфер на квалификации;

о Списъци на експерти, притежаващи
съответните компетентности.

Източници:

http://www.medienoffensive.schule-bw.de/lernunterstuetzende_multi-media-plattform_zur_paedagogischen_foerderung_von_schuelerinnen_und_schuelern_mit_geistiger_behinderung0.html

http://www.medienoffensive.schule-bw.de/computergestuetztes_lernen.html

Ю. Дичева

СТРАТЕГИИ И ПРОГРАМИ ЗА КВАЛИФИКАЦИЯ И СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ

ОПИТЪТ НА ГЕРМАНИЯ В ОБУЧЕНИЕТО НА РЕСУРСНИ УЧИТЕЛИ

В Германия подготовката на специалисти, които работят с деца и ученици със специални образователни потребности (СОП) се осъществява в специалност "Специална педагогика" ("Дефектология"). Обучението се провежда както в професионални колежи, така и във висши училища и университети. Съществува възможност и за допълнителна квалификация към съответните висши училища и университети, която включва области на специализирано педагогическо образование, които стават все по-гъвкави и многообразни.

Ресурсните учители работят в ресурсни училища, в масови училища в рамките на общото обучение на деца със и без СОП, в регионални и извънрегионални ресурсни центрове, както и в мобилни специализирани служби. Освен работата с ученика (по време на обучението, подпомагането и терапията) ресурсният учител има задачата и да се грижи за него (диагностика, консултиране, училищно развитие). Специализираното подпомагане от ресурсния учител включва главно началното и прогимназиалното образование. Нерядко обаче това се случва и в средното професионално и гимназиалното образование.

За допълнителната квалификация на ресурсните учители от голямо значение е къде ще намери приложение тяхното обучение – при работа в ресурсни училища или при интегриране на децата със СОП в масовото училище. Досега в повечето случаи обучението на такива деца се е осъществявало в ресурсни училища. През последните години активно се заговори и заработи по посока интегрирането на децата със СОП в масовите училища, което води до нови, принцип-

но различни виждания за обучението на ресурсните учители.

Обучението на ресурсни учители се осъществява в университетите и включва изучаването на педагогически науки, един или два специални предмета и на специална педагогика в две направления (напр. учене, гледане, слушане, емоционално и социално развитие). Първоначално обучението се провежда по категории, т.е. по определени специфични специалности. Специалната педагогика обхваща както обичайните дисциплини за този профил, така и обща педагогика за деца със СОП, психология, социология и основни медицински познания.

Общонационалните критерии, на които трябва да отговаря обучението на ресурсния учител в Германия, са:

- Да бъде строго диференцирано и съобразено със съвременните специализирани стандарти и да отговаря на специфичните научни и практически направления в тази област;

- Да обхваща шест семестъра обучение за придобиване на степен "бакалавър" и четири семестъра - за степен "магистър".

Обучението съдържа основно:

- Две направления по специална педагогика;
 - Обща специална педагогика;
 - Психология/диагностика в областта на специалната педагогика;
 - Образователни науки или
 - о обучение по две направления в областта на основното училище, като едното направление трябва да е езиково – говоримо и писмено изучаване на немски език, а другото – математика,
 - о обучение по определен предмет от

областта на прогимназиалното и гимназиалното училище,

о професионална насоченост, респективно преподаване на определен предмет за професионалните колежи.

Особеност на обучението е т. нар. "поливалентност", като по принцип са възможни две поливалентни направления:

о поливалентност по отношение на училищните и извънучилищните дейности;

о поливалентност по отношение на по-силното взаимодействие между длъжностите "ресурсен учител" и "учител в начално /прогимназиално/ средно училище".

Ориентирането към описаните поливалентни профили изисква некатегоризирано обучение за бакалавър (т.е. насочено към един профил) и категоризирано обучение за магистър (т.е. насочено към два профила). Обучението за бакалавър по специална педагогика дава възможност на студентите да придобият широка квалификация по дефектология със задълбочено изучаване на специфични училищни и извънучилищни предмети. За да се заздравя връзката между категориите "Ресурсен учител" и "Учител в начално/прогимназиално училище", е добре през първата година на следването да се провежда интегрално обучение. Когато са избрали да преподават отделни предмети, студентите по специална педагогика трябва още в началото да вземат решение дали ще се занимават с педагогика и дидактика в начално училище, или ще преподават конкретен предмет в прогимназиално и гимназиално училище. През втората година на следването трябва да решават дали ще работят в областта на специалната педагогика, или в масово начално и прогимназиално училище. Тъй като някои професионални колежи също обу-

чават ресурсни учители, студентите там могат да избират професионална квалификация като дефектолог или да преподават определен предмет.

След придобиване на степен "бакалавър" абсолвентът има следните възможности:

- Да прекрати обучението си във висшето училище/университета и да работи в областта на специалната педагогика (напр. начално подпомагане, работа с учениците по домовете им, подпомагане в ученето, консултантска помощ).

- Да продължи обучението си в магистърска програма по специална педагогика/рехабилитационна педагогика.

В момента се правят проучвания до каква степен бакалавърската програма по специална педагогика може да се организира некатегоризирано. През първата учебна година студентите изучават интегрално профил за учители в начално училище и дефектология, респективно учители в прогимназиално и средно училище и дефектология. През втората учебна година те трябва вече да изберат съответната специалност, по която желаят да се обучават. За бакалавър по специална педагогика се изисква поливалентен профил с училищно и извънучилищно направление. Магистратурата по специална педагогика се преобразува като самостоятелна специалност, за да се създаде възможност за придобиване на необходимата квалификация по съответното направление. Магистърската програма е организирана по категории и съдържа задълбочено изучаване на две направления в областта на дефектологията. Тук съществува широк диапазон от предложения и задължителна необходимост университетът да разполага с достатъчен брой преподаватели.

Източник:

<http://www.verband-sonderpaedagogik.de/con/cms/upload/pdf/schardt/NRWExpertenLehrerbildung07.pdf>

с. 46-48

Ю. Дичева

УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ

Европейският съюз предлага на своите граждани възможности за учене, следване и работа в други страни, което представлява значителен принос за разбирането на различните култури, за индивидуалното развитие и за пълното реализиране на икономическия потенциал на Европейския съюз (ЕС). Всяка година над 1 млн. граждани на Европа се включват в програми в областта на образованието и професионалното обучение, финансирани от ЕС.

Работната програма "Общообразователно и професионално образование 2010" на ЕС поставя рамките на националното и европейското сътрудничество. Интегриран план за действие представлява основата на програми, финансирани от ЕС за периода 2007–2013 г. В тези програми се определя основното значение на професионалното и висшето образование като инструменти на политиката за стимулиране на заетостта и растежа, както и тяхното социално измерение. Образованието и професионалното обучение създават по-добра представа за стойността на солидарността, равните шансове и участието в обществения живот.

Роля на ученето през целия живот

Европейският съюз посредством интегрираната си програма за учене през целия живот финансира в държавите членки инициативи, свързани с учебните институции и обучаващите се. За периода 2007–2013 г. по тази програма са осигурени средства в размер на 7 млрд. евро.

Наред с общите цели, при осъществяването на програмата се преследват и някои специфични цели, свързани с ученето през целия живот в страните от ЕС, а именно:

- Развитие на качествено общообразователно и професионално образование и стимулиране на високи успехи и иновации;
- Подкрепа за осъществяване на европейско пространство за учене през целия живот;
- Подобряване на качеството, атрак-

тивността и достъпността до съществуващите предложения за учене през целия живот;

- Принос за развитие на социалното единство, активното гражданско съзнание, международния културен диалог, равнопоставеността на половете и личността;
- Стимулиране на креативността, конкурентноспособността и възможностите за работа, както и развитието на предприемаческия дух;
- Увеличаване на участието на хора от всички възрастови групи, включително и на хора с особени потребности и увреждания;
- Стимулиране на езиковото обучение и на езиковото многообразие;
- Развитие на възможностите за приложение на информационните и комуникационни технологии;
- Развитие на европейско гражданско съзнание в съответствие с европейските стойности и толерантност, както и уважението към другите народи и култури;
- Стимулиране на сътрудничеството при осигуряване на качество във всички области на общообразователното и професионалното образование;
- Подобряване на качеството посредством стимулиране на използването на най-добрите резултати, иновативни продукти и процеси, както и водещи практики.

Интегрираната програма за учене през целия живот на ЕС обхваща четири основни точки, които създават възможности на хора от различна възраст, а в някои случаи на обучаващи се, преподаватели и учебни институции от трети страни, най-вече от съседни или от страни кандидатки за ЕС.

• Програмата **Леонардо да Винчи** подкрепя мероприятия, свързани с професионалното обучение, най-вече практики на млади работодатели и преподаватели извън родината им страна, както и съвместни проекти между институциите за професионално обучение и предприятията. В рамките на тази програма до 2013 г. трябва да се органи-

зират 80 хил. стажа годишно.

- Програмата **Еразмус** финансира мероприятия, свързани с мобилността на обучаващите се, както и университетски съвместни мероприятия. Годишно в тази програма участват 150 хил. души. Програмата Еразмус Мундус дава възможност всяка година около 2 хил. студенти и висшисти от цял свят да получат магистърска степен.

- Програмата **Грюнгуиз** подкрепя програми за обучение на възрастни, най-вече транснационални партньорства, мрежи и мероприятия за мобилност. До 2013 г. трябва да бъдат финансирани мероприятия за мобилност за 7 хил. души, годишно.

- Програмата **Коменски** стимулира сътрудничеството между училищата и техните преподаватели. За периода 2007–2013 г. в тях трябва да участват 3 млн. ученици в общи учебни дейности.

Посредством **CEDEFOP** (Европейски център за стимулиране на професионалното образование в Солун) Европейският съюз стимулира професионалното обучение. **CEDEFOP** предоставя научно и техническо ноу-хау в определени области и стимулира обмяната на идеи между различните европейски партньори.

Бенчмаркинг на успехите от обучението

Общообразователното и професионалното образование, както и ученето през целия живот са от решаващо значение за динамична, основана на знания икономика, тъй като тя представлява ключ към квалифицирани работни места и дава възможности за активно участие в общественото развитие.

За 2010 г. Европейският съюз си е поставил цели в областта на образованието, които отговарят на следните изисквания:

- Най-малко 85% от 22-годишните трябва да достигнат в обучението си средно образование (11–13 клас);

- Не повече от 10% трябва да са лица на възраст от 18 до 24 години, които да не завършат училище без средно образование (11–13 клас), професионално обучение или друг вид образование;

- Броят на абсолвентите в областта

на математиката, естествените науки и технологиите трябва да се увеличи с около 15% и да се преодолее неравностойното положение на половете;

- Делът на 15-годишните, които имат трудности с четенето, трябва да се намали най-малко с 20% в сравнение с 2000 г.;

- 12,5% от хората на възраст от 25 до 64 години трябва да участват в ученето през целия живот;

- На всеки, който напусне училище без да има осигурено работно място, трябва в срок от четири месеца да бъдат предложени работни места, обучение, повишаване на квалификацията или алтернативни мероприятия за подобряване на възможностите за заетост.

Единна концепция за издаване на документи за компетенции

Разработените от Европейския съюз Европас документи, служат за издаване на единни документи за компетенции и квалификации, които се придобиват във всяка страна от ЕС. Те включват: "Европас CV" (автобиография по образец на ЕК), "Европас езиково портфолио", "Европас мобилност", "Европейско дипломно приложение" (висше образование) и "Европейско квалификационно приложение" (професионално обучение).

Стимулиране на международното сътрудничество

Европейският съюз стимулира сътрудничеството в областта на образованието, обмена и курсовете за европейска интеграция в около 80 страни в света - от Монголия до Мексико и от Алжир до Австралия.

Възможности за младите хора

Мероприятията за младите хора не се ограничават само в областта на образованието. В Европейския пакт за младежта са установени общи принципи за създаване на работни места за млади хора, за предаване на редица основни компетенции по време на тяхното обучение и съвместяване на семейство и професия при последващата им професионална дейност.

Освен това европейската програма **"Младеж в действие"** стимулира активното включване в обществото, както и проекти, които да дадат възможност на мла-

дите хора да се почувстват част от европейското гражданство и да развият собствена инициатива, креативност и предприе-

мачески дух. За развитие на тези дейности ЕС предоставя 900 млн. евро за периода 2007–2013 г.

Източници:

http://europa.eu/pol/educ/overview_de.htm

<http://europa.eu/scadplus/leg/de/cha/c11082.htm>

И. Джанунова

ЦИФРИ И ФАКТИ

ДАНИИ ЗА БРОЯ НА УЧЕНИЦИТЕ СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ (СОП) В НЯКОИ ЕВРОПЕЙСКИ СТРАНИ

Чехия

	Публичен сектор	Частен сектор	Общ брой	Учебна година
Общ брой на учениците, обучавани в общообразователните училища (вкл. учениците със СОП)	943 996	15 568	959 564	2005/2006
Общ брой на учениците със СОП	86 497	2 582	89 079	2005/2006
Брой на учениците със СОП, обучавани в специални училища или специални паралелки	41 518	1 874	43 392	2005/2006
Брой на учениците със СОП, обучавани в масови училища	44 979	708	45 687	2005/2006

Германия

	Публичен сектор	Частен сектор	Общ брой	Учебна година
Общ брой на учениците, обучавани в общообразователните училища (вкл. учениците със СОП)	8 214 123	515 453	8 729 576	2004/2005
Общ брой на учениците със СОП	няма данни	няма данни	няма данни	2004/2005
Брой на учениците със СОП, обучавани в специални училища или специални паралелки	358 447	65 324	423 771	2004/2005
Брой на учениците със СОП, обучавани в масови училища	няма данни	няма данни	62 999	2004/2005

Италия

	Публичен сектор	Частен сектор	Общ брой	Учебна година
Общ брой на учениците, обучавани в общообразователните училища (вкл. учениците със СОП)	6 863 860	380 356	7 244 397	2005/2006
Общ брой на учениците със СОП	150 364	3 836	154 200	2005/2006
Брой на учениците със СОП, обучавани в специални училища или специални паралелки	1 031	няма данни	1 031	2005/2006
Брой на учениците със СОП, обучавани в масови училища	149 333	3 836	153 169	2005/2006

Гърция

	Публичен сектор	Частен сектор	Общ брой	Учебна година
Общ брой на учениците, обучавани в общообразователните училища (вкл. учениците със СОП)	1 057 029	69 586	1 126 615	2004/2005
Общ брой на учениците със СОП	18 585	няма данни	18 585	2004/2005
Брой на учениците със СОП, обучавани в специални училища или специални паралелки	4 193	няма данни	няма данни	2004/2005
Брой на учениците със СОП, обучавани в масови училища	14 392	няма данни	14 392	2004/2005

Литва

	Публичен сектор	Частен сектор	Общ брой	Учебна година
Общ брой на учениците, обучавани в общообразователните училища (вкл. учениците със СОП)	535 999	3 642	539 641	2005/2006
Общ брой на учениците със СОП	56 221	3 642	59 863	2005/2006
Брой на учениците със СОП, обучавани в специални училища или специални паралелки	5 165	29	5 194	2005/2006
Брой на учениците със СОП, обучавани в масови училища	51 056	3 613	54 669	2005/2006

Норвегия

	Публичен сектор	Частен сектор	Общ брой	Учебна година
Общ брой на учениците, обучавани в общообразователните училища (вкл. учениците със СОП)	535 999	3 642	539 641	2004/2005
Общ брой на учениците със СОП	56 221	3 642	59 863	2004/2005
Брой на учениците със СОП, обучавани в специални училища или специални паралелки	5 165	29	5 194	2004/2005
Брой на учениците със СОП, обучавани в масови училища	51 056	3 613	54 669	2004/2005

Източник:

http://www.european-agency.org/nat_ovs/greece/

С. Богданова, В. Георгиева

ПРОЯВИ, ПРЕДСТОЯЩИ СЪБИТИЯ

БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОНЕН КОМПЛЕКС ПО ПЕДАГОГИКА

В Националния център за информация и документация (НАЦИД) отвори врати за своите читатели Библиотечно-информационен комплекс по педагогика.

Основана през 1950 г. като филиал на Централната библиотека на БАН, приемник на библиотеките към Националния институт по образование и на Министерството на образованието и науката, това е най-голямата у нас специализирана библиотека в областта на педагогиката. От м. август 2005 г. библиотеката е в структурата на НАЦИД.

Уникалният фонд съдържа над 50 000 разнообразни библиотечни документа: книги, справочна литература, учебници и учебно-помощна литература, периодични издания, учебни планове и програми, служебни издания.

Библиотечно-информационният комплекс по педагогика притежава издания и документи с историческа стойност - ръкописи, старопечатна книжнина и периодични издания, публикувани до 1878 г., редки и ценни издания, създавани и разпространявани през Възраждането и началото на ХХ век. Сред тях са два ръкописни учебника – Числителница, събрана от Мануил Софиянец, препис от 1850 г., и Писмовник, съставен от Мануил Средечанин през 1866 г. Пазят се цинкографски копия на ръкописните лекции на проф. г-р Иван Шишманов по история на немската и френската литература през XVIII век, четени от него вероятно през 1900/1901 г. Голям е дялът на българските учебници и учебни пособия, сред които: "Българска граматика за първоначални ученици" от Д. П. Войников (1880), "Читанка за второ отделение в началните училища" (състав. П. Р.

Славейков, 1883), "Читанка за 3-то отделение" (състав. Т. Влайков, 1897), „Българските книжници или на кое славянско племе собствено принадлежи кириловската азбука?“ от В. Априлов (1841), "Средна история" (състав. Г. Дерманчов, 1891), "Изразително четене. Помагало за родители и любители на изящната литература" (1893) и др.

Съхранени са Програмите на Габровските училища, изгледени в Цариград през 1873 г., Първият годишен отчет за учебната 1896-1897 г. и за годините от 1878 до 1896 на В.Золотов, Първият годишен отчет на Държавната мъжка априловска гимназия в Габрово за учебната 1896-1897 г., Дневниците на висшия учебен съвет от сесията през 1899 г., Каталогът на библиотеката при Министерството на народното просвещение, изгледен през 1906 г.

От периодичните издания ценни са българските списания "Зорница" (1866-1867, 1870), "Педагогиум" (1892-1893), "Право дело" (1898-1905), "Ученически гругар" (1898), "Училищен дневник" (1883), "Училищен преглед" (1883-1949), "Учителски вестник" (1885), "Читалище" (1870-1875) и др.

Библиотечният фонд системно се обогатява с книги на български и други езици. Специално внимание се отделя на сбирката от учебни програми в средното образование. Текущо постъпват над 100 български и чужди периодични издания.

В процес на изграждане е електронен каталог на книгите. Подгържаната база данни на статии от периодични издания дава възможност за бързо и качествено удовлетворяване на информационни запитвания.

Комплексът е разположен в изцяло обновен и пригледен за целта помещения. Чи-

талнята предлага всички необходими съвременни удобства за пълноценна работа.

На читателите предлагаме както традиционни библиотечни услуги, така и съвременни информационни продукти и услуги, достъп до електронните информационни ресурси на НАЦИД и световни научноинформационни бази данни. Всички посетители ще имат възможност да ползват специализираната международна база данни в областта на образованието ERIC.

На разположение на посетителите е Информационен център с 13 работни станции с високоскоростен интернет достъп, копирни и компютърни услуги. Оборудвано е работно място за хора с увреждания, което разполага със специален софтуер за хора със

зрителни увреждания.

По замисъла на създаването си и в духа на традицията Библиотечно-информационният комплекс по педагогика ще осъществява библиотечно-информационното осигуряване на всички звена в системата на МОН за постигане на стратегическите цели в областта на средното и висшето образование, ще подпомага системата на квалификация и преквалификация на учителите и директорите, ще предоставя информация по конкретни информационни запитвания.

Вратите на комплекса са отворени за студенти, докторанти, учени, учители, преподаватели и за всички, които имат професионални или лични потребности от информация в областта на педагогиката.

За контакти:

София 1125, бул. "Д-р. Г. М. Димитров" № 50, тел: (+359 2) 8173865

E-mail: bikp@nacid.bg URL: www.nacid.bg

Б Е Л Е Ж К И